

CEZA MUHALEMESİNDE ŞÜPHELİNİN İFADESİNİN ALINMASI VE SORGUYA ÇEKİLMESİNE İLİŞKİN HÜKÜMLERİN ELEŐTİREL BİR DEĞERLENDİRMEŐİ

Faruk TURHAN*

Murat AKSAN**

ÖZ

Çalışmanın konusunu soruşturma evresinin en önemli işlemlerinden biri olan şüphelinin Cumhuriyet savcısı veya kolluk tarafından ifadesinin alınması ve sulh ceza hakimi tarafından sorgusunun yapılmasının CMK ve diğer kanun hükümleri dikkate alınarak etraflı bir şekilde incelenmesi oluşturmaktadır. Bu konuda en temel düzenleme CMK md. 147 hükmüdür. Çalışma kapsamında önce yakalanarak gözaltına alınan şüpheli ile serbest olan şüphelinin ifadesinin alınmasına ilişkin kanun hükümleri incelenerek, Cumhuriyet savcısı tarafından alınan ifade ile kolluk tarafından alınan şüpheli ifadesinin ispat açısından ne gibi farkları olduğu değerlendirilmiştir. Arkasından şüphelinin ifadesinin alınması ve sorguya çekilmesine ilişkin md. 147’de öngörölen kurallar ele alınmıştır. Bu kurallar, şüphelinin kimliğinin tespiti ve işlemlerin kayda alınması şeklinde uyulması gereken usule ilişkin düzenlemeler ile şüphelinin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınması ve haklarının bildirilmesi olarak iki guruptan oluşmaktadır. Bu çerçevede hakkındaki suçlamalarla ilgili ifade veya sorgusuna başlanmadan önce şüpheliye bildirilecek haklardan biri olan müdafı yardımından yararlanma hakkı ile şüphelinin yakalandığının yakınlarına bildirilmesine ilişkin kanundaki düzenlemeler ile uygulamadan kaynaklanan sorunlar üzerinde detaylı olarak durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şüphelinin ifadesinin alınması, şüphelinin sorgusu, ifade alma ve sorguya çekmenin usulü, şüphelinin haklarının bildirilmesi, susma hakkı, müdafı yardımından yararlanma hakkı, tutanak tutulması

---

* **Prof. Dr.**, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Ceza ve Ceza Muhakemesi ABD Öğretim Üyesi. E-Posta: farukturhan@sdu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-4250-4675

** **Dr. Öğr. Üyesi**, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Ceza ve Ceza Muhakemesi ABD Öğretim Üyesi E-Posta: maksan@selcuk.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-6232-9491

DOI : 10.34246/ahbvuhfd.733262

Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih : 07/03/2020

Yayınlanmasının Uygun Göröldüđü Tarih: 24/03/2020

A CRITICAL ASSESSMENT OF THE PROVISIONS REGARDING THE QUESTIONING AND EXAMINATION OF THE SUSPECT IN CRIMINAL PROCEDURE ABSTRACT

The subject of the study is to examine in detail taking into account code of criminal procedure and other rules of law that taking the statement of the suspect by the public prosecutor or law enforcement and interrogating of him by the criminal judge, which are a few of the most important procedures of the investigation phase. The basic legal arrangement in this regard in article 147 of the code of criminal procedure. Within the scope of the study, firstly, the provisions of law regarding the taking statement of the suspect who was taken into custody and of the free suspect were examined, and the difference between the statement taken by the public prosecutor and by the law enforcement was evaluated in terms of proof. Afterward, the rules referred to in article 147 about taking the statement of the suspect and interrogated him were discussed. These rules consist of two groups, namely the procedural arrangements to be followed in the form of identification of the suspect and the registration of transactions, as well as taking information about the suspect's personal and economic situation and telling them their rights. In this context, the right to benefit of defense counsel, which is one of the rights to should be told to the suspect before taking his/her statement or interrogation about the accusations against him, and the legal regulations regarding being told to the suspect's relatives that he was caught, and the problems arising from the implementation was dwelled on.

Keywords: *Taking the statement of the suspect, interrogating of the suspect, the procedure of taking the statement and interrogating of the suspect, telling the rights of the suspect, the right to remain silent, the right to benefit of defense counsel, taking a statement down.*

I. Genel olarak

Soruşturma evresinin en önemli işlemlerinden birisi şüphelinin ifadesinin alınması ve sorgusunun yapılmasıdır. İfade ve sorgu işlemleri, bir taraftan şüpheliye kendini savunma imkanı sunarken diğer taraftan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır.¹ Ayrıca şüphelinin açıklama yapması halinde açıklamaları soruşturma ve kovuşturmaya yön vermekte, delillerin

¹ DEMİRBAŞ, s. 64; ŞENTÜRK, s. 176-177; APİŞ, s. 58. Doktrinde ifade almanın araştırma işlemi olduğu, savunma hakkının sağlanmasının tali nitelikte olduğu, sorgunun ise savunma işlemi olduğu ve hakim tarafından yapılan dinlemenin savunma amaçlı olduğu belirtilmektedir: Bkz. KUNTER/ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 899; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 594-595.

toplanmasına ve değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır.² İfade ve sorguda yasak usullerin gerçekleşme ihtimali nedeniyle şüpheli ve sanık haklarının korunması bakımından da ifade ve sorgu işlemlerinin yapılış şekli önem arz etmektedir.³

CMK md. 147'nin kronolojisine göz atılınca kapsam bakımından zaman içinde önemli değişiklikler geçirdiği görülmektedir. CMUK'un ilk şeklinde CMK md. 147'nin karşılığı olan md. 135'te⁴ sadece sanığın sorgu hakimi tarafından sorguya çekilmesinin usulü oldukça kısa bir şekilde düzenlenmişti.⁵ 1992 yılında 3842 sayılı Kanunla md. 135'te önemli değişiklikler yapılarak, madde başlığı "ifade ve sorgunun tarzı" şeklinde ifade edilmiş ve madde metninde ifade alma ve sorgu sırasında uyulması zorunlu usul kuralları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmişti. Bu değişiklik ile sulh ceza hakimi tarafından sorgu sırasında uyulması gereken kuralların kolluk ve Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan ifade alma sırasında da uygulanması kabul edilmiş ve ifade alma ve sorgu sırasında şüphelinin haklarının kendisine bildirilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Yeni CMK'da aynı konu md. 147'de düzenlenmiş, şüphelinin ifade ve sorgusu yanında sanığın sorgusunun da bu maddeye göre yapılacağı açıkça belirtilmiştir.

Şüpheli ve sanığın beyanının alınması ceza muhakemesinin önemli işlemlerinden olmakla birlikte, ifade alma ve sorguya çekme işlemini yapacak merci ile işlemin yapıldığı aşamaya göre yapılış usulünde de farklılıklar söz konusu olabilir. Bu farklılıkları dikkate almadan muhakemenin farklı aşamalarındaki ifade ve sorgu işlemlerini aynı usule tabi tutmak bir takım uyumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Yine kolluk tarafından basit suç şüphesi üzerine yapılan ifade alma ile kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin varlığı nedeniyle tutuklanması için sulh ceza hakimine sevk edilen şüphelinin sorgusu sırasında hakkındaki suçlamaların ve diğer haklarının bildirilmesinin aynı usul ve kapsamda yer verilmesi de bazı sorunları birlikte getirmektedir.

---

² Bkz. ARICAN, s. 44; APİŞ, s. 54.

³ ARICAN, s. 54.

⁴ "Madde 135 – Sorgunun iptidasında kendisine isnad edilen suçun neden ibaret olduğu sanığa bildirilir. Bu hususta cevap vermek isteyip istemediği sorulur. Sorgu, şahsın kendi lehine olup söyleyeceği delillere mani olmamalıdır.

Sanığın birinci sorgusunda kim olduğu ve şahsi halleri hakkında dahi malumat alınır."

⁵ Ancak CMUK md. 236/2'de duruşmada sanığın sorguya çekilmesinin de md. 135'e göre yapılacağı belirtilmişti.

CMK md. 147 düzenlemesi kovuşturma evresinde sanığın mahkeme tarafından sorgusunda da geçerli olmakla birlikte, çalışmanın kapsamını genişletmemek için zorunlu olmadıkça bu husus incelenmeyecektir. Çalışmada şüphelinin ifadesinin alınması ve sorguya çekilmesinin usulü ile bu işlemler sırasında şüpheliye haklarının nasıl bildirilmesi gerektiği kaynak Alman CMK hükümleri de dikkate alınarak açıklanacak ve madde metnindeki bazı uyumsuzluklara da dikkat çekilip çözüm önerilerinde bulunulacaktır. Ancak zorunlu olmadıkça şüpheli ve sanığa bildirilmesi gereken hakların içeriği inceleme kapsamında ele alınmayacaktır.

Aşağıda öncelikle ifade ve sorgu kavramları açıklanacak sonrasında, Cumhuriyet savcısı ve kolluğun şüphelinin ifadesini alması gereken haller ile sulh ceza hakiminin şüpheliyi sorguya çekmesi gereken durumlar incelenecek arkasından da ifade ve sorgunun usulü ile ifade ve sorgu sırasında şüpheliye bildirilmesi gereken haklar ele alınacaktır.

II. İfade ve Sorgu Kavramları

CMK'da ifade ve sorgu kavramları farklı anlamlarda kullanılmıştır.⁶ **CMK md. 2**'de, şüphelinin kolluk görevlileri veya Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi ifade alma; şüpheli veya sanığın hâkim veya mahkeme tarafından soruşturma veya kovuşturma konusu suçla ilgili olarak dinlenmesi ise sorgu olarak tanımlanmıştır.⁷ Ancak işlenmiş bir suçla ilgili olarak kişilere soru sorulması her zaman ifade alma teşkil etmez. Bu açıdan ifade alma ile bilgi alma arasında ayırım yapılması gerekir. Devletin şüphelenmediği kişiye soru sormasına bilgi alma denir. Örneğin, bir trafik kazasından sonra, olay yerine gelen polisin kazanın sebebini ve oluş şeklini belirlemek için olay yerindeki kişilere soru sorması bilgi almadır. Bu şekilde soru sorulması ifade alma olmadığı için kişiler de şüpheli olmayıp, kendilerine şüphelinin sahip olduğu hakların bildirilmesi de söz konusu değildir.⁸ Doktrinde alınan bu bilginin, ifade alma niteliğinde olmadığı belirtilmekle birlikte bazı yazarlar, kolluğun ileride şüpheli konuma girse dahi ilgiliden aldığı bilgilerin hukuka uygun delil olarak kullanılabileceğini ifade

⁶ CMUK'un yürürlükte olduğu döneminde ifade alma ve sorgu kavramlarının anlam ve kapsamı hakkında bkz. **ŞAHİN**, (1994), s. 62 vd.

⁷ Tanım için ayrıca bkz. **DEMİRBAŞ**, s. 54-55.

⁸ **DEMİRBAŞ**, s. 58; **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 596; **CENTEL/ ZAFER**, s. 243; **ŞAHİN**, (1994), s. 65.

ederken⁹, bazı yazarlar da CMK md. 148'deki durumlar dışında kovuşturma evresinde kullanılabileceğini belirtmektedir.¹⁰ Diğer bazı yazarlar ise delil niteliği taşımadığını ileri sürmektedir.¹¹ **Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinde**¹² de ifade alma ile bilgi alma arasında ayırım yapılarak, “Bir suçun tespiti veya aydınlatılmasına yönelik olarak, müşteki ve suçtan zarar gören ile suç işleme şüphesi altında bulunmayan diğer kişilerin dinlenmesi” “ve tutanağa geçirilmesi” bilgi alma olarak tanımlanmıştır (md.4).¹³ Eğer kolluk, soru sorduğu kişinin suçu işlediğinden şüpheleniyorsa, onu şüpheli sıfatıyla ve haklarını hatırlattıktan sonra kanundaki usule uygun olarak dinlemesi gerekir.¹⁴ **Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK) md. 15/1** uyarınca, kolluk yaptığı soruşturma sırasında ifadesine başvurulması gereken kişileri çağırır ve onlara gerekli olan bilgileri sorar. Kolluğun bu şekilde soru sorması tanık dinleme olmayıp, bir bilgi alma işlemidir. Çünkü istisnalar dışında kolluk kişileri tanık sıfatıyla dinleyemez.¹⁵ Bu işlem şüphelinin ifadesini alma olarak da nitelendirilemez¹⁶. Doktrinde, bir şüphelinin karakola giderek bir suçla ilgili itirafta bulunmak istediğini beyan etmesi üzerine polis tarafından dinlenmesinde olduğu gibi bir kimsenin kendiliğinden soruşturmaya yetkili makamlara başvurarak yapmış olduğu iradi açıklamalar da ifade alma olarak

⁹ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 540.

¹⁰ DEMİRBAŞ, s. 59.

¹¹ ÖZEN, s. 267.

¹² Bu çalışmada kısaca Yakalama ve Gözaltı Yönetmeliği olarak ifade edilecektir.

¹³ Alman Hukukunda ise bilgi alma kavramı herhangi bir yasa ya da yönetmelikte düzenlenmemiştir Ancak Alman Federal Yüksek Mahkemesine ve Alman doktrinindeki görüşlere göre bilgi alma faaliyeti, bir suç şüphesinin gerçeğe uygun olup olmadığını ve şüpheli ya da sanığın kim olduğunun tespitini sağlamakta olup soruşturma evresinin başlamasının hemen öncesindeki aşamaya denk gelmektedir: Bkz. MERAKLI, s. 1553-1554.

¹⁴ CENTEL/ZAFER, s. 244.

¹⁵ CENTEL/ZAFER, s. 244; KARAKEHYA, s. 229. 27.03.2015 tarih ve 6638 sayılı Kanunla PVSK md. 15'e eklenen 2. fıkraya hükmü, polise tanık dinleme yetkisi verdiği şeklinde ifade edildiği için doktrinde eleştirilmektedir: Bkz. CENTEL/ZAFER, s. 244; ŞEN, (2020). Ancak 7151 sayılı Kanununun 21. maddesi ile 3359 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanununun ek 12. maddesine eklenen fıkra ile sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan personele karşı görevleri sebebiyle kasten işlenen suçların soruşturulmasında kolluğun müşteki, mağdur veya tanık olan sağlık personelinin ifadelerini işyerlerinde alması kabul edilmiştir. Bu konuda bkz. ŞEN, (2020).

¹⁶ Doktrinde bazı yazarlarca, PVSK md. 15/1'deki "...lüzumu olan şeyleri sorar" hükmündeki kolluğun soru sormasının, teknik anlamda ifade alma olduğu ve burada da CMK'daki ilkelere geçerliliğini sürdürdüğü belirtilmektedir. Bkz. MERAKLI, s. 1551.

değerlendirilmemektedir.¹⁷ Dolayısıyla bu açıklamalar, ifade almaya ilişkin kurallardan bağımsız olacak şekilde ele alınmalıdır.¹⁸

III. Cumhuriyet Savcısı ve Kolluğun İfade Alma Yetkisi

Şüphelinin ifadesinin alınması işlemi Cumhuriyet savcısı ve adli kolluk tarafından yerine getirilecektir. Cumhuriyet savcısının şüphelinin ifadesini alması, CMK md. 160 ve 161 uyarınca suçları araştırma yetki ve görevi kapsamındadır. Cumhuriyet savcısı şüphelinin ifadesini bizzat kendisi alabileceği gibi bunu emrindeki adli kolluk görevlilerine de yaptırabilir.¹⁹

Adli kolluğun önemli görevlerinden birisi de şüphelilerin ifadesini almaktır. Ancak CMK'da kolluğa kendiliğinden şüphelinin ifadesini alma yetkisi verilmemiştir. Md. 161 fık. 1 ve 2 uyarınca adli kolluk, Cumhuriyet savcısının emri üzerine ancak şüphelinin ifadesini alabilir²⁰. Diğer taraftan bazı kanunlarda bazı kişilerin ifadelerinin bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınması kabul edilmiştir. Örneğin, Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) md. 15/1 uyarınca, suça sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır. Bu nedenle çocuğun ifadesinin alınması da dahil diğer soruşturma işlemleri kolluk tarafından değil, Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmalıdır.²¹ Avukatlık Kanunu md. 58/1

¹⁷ DEMİRBAŞ, s. 87.

¹⁸ MERAKLI, s. 1554. MERAKLI'ya göre (s. 1556), bilgi alma ve şüphelinin kendiliğinden açıklamaya giriştiği hallerin söz konusu olduğu durumlarda elde edilen delillerin değerlendirilmesi açısından CMK md. 148/4 hükmü de göz önünde bulundurulmalıdır.

¹⁹ CMUK yürürlükte olduğu dönemde şüphelinin ifadesinin alınması da dahil soruşturma işlemlerinin hemen hemen tamamı kolluk tarafından yürütülmekteydi. Bu konuda bkz. ŞAHİN, (1994), s. 67.

²⁰ Nitekim Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliğinin 1. maddesinde kolluk görevlilerinin, "Cumhuriyet savcılarının bilgi ve emirleri doğrultusunda yürütecekleri adli soruşturma sırasında kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama, gözaltına alma, muhafaza altına alma ve ifade alma işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak usul ve esasları düzenlemektedir" denilerek, kolluğun ifade almasının Cumhuriyet savcısının bilgi ve emri doğrultusunda yapılacağı belirtilmektedir.

²¹ ÇKK md. 15 gerekçesinde "... bu düzenleme ile çocuğun ifadesinin de Cumhuriyet savcısı tarafından alınması amaçlanmıştır" denilerek, ifade almanın da savcı tarafından yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Kanundaki düzenlemeler dikkate alındığında çocuğun ifadesinin bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınması ve ifade işlemi sırasında da müdafinin hazır bulunması gerektiği anlaşılmaktadır (bkz. ÇKK 15/1, CMK md. 150/2; Yakalama ve Gözaltı Yönetmeliği md. 12/b-3). Bu kurallara uyulmadan alınan ifade hukuka aykırı olacağı için hükme esas alınmaz. Diğer taraftan çocuk mahkemelerindeki yargılama sırasında savcının bulunmaması gerektiği için çocuk sanığın duruşmadaki sorgusu sırasında Cumhuriyet savcısının bulunması da hukuka aykırı olacaktır. Yargıtay (2.CD, 01.04.2014, E. 2014/12361, K.

uyarınca da avukatların görevleriyle bağlantılı suçlardan dolayı haklarında soruşturma, Adalet Bakanlığının vereceği izin üzerine, suçun işlendiği yer Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Bu nedenle bir avukatın görevi ile ilgili suçlardan dolayı soruşturulmasında ifade alma işleminin de Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması gerekir.

Kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçların soruşturulmasının tamamen idari mercilere bırakıldığı hallerde²² ifade alma işlemi idare tarafından görevlendirilen soruşturmacı tarafından yapılacaktır. Bu hallerde özel bir düzenleme bulunmadığı sürece ifade alma işlemi CMK md. 147'deki usule göre yapılmalıdır.

IV. Gözaltına Alınan Şüphelinin İfadesinin Alınması

Suçüstü halinde yakalanıp kolluğa teslim edilen veya kolluk tarafından yakalama yetkisi kullanılarak yakalanan kişiye kolluk tarafından kanuni hakları bildirildikten sonra durumun hemen Cumhuriyet savcısına bildirilerek, onun emri doğrultusunda işlem yapılması gerekir (md. 90). Cumhuriyet savcısı bu durumda yakalanan kişinin ya serbest bırakılmasına veya soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verecektir (md. 91/1). Cumhuriyet savcısı tarafından gözaltına alma kararı ifade alma yetkisini de içereceği için, kolluk gözaltı süresince şüphelinin ifadesini de alabilir.²³ Gözaltına alınan kişi hakkında yapılan en önemli soruşturma işlemi, ifade almadır.²⁴ Yakalama işlemi kendisine bildirilen Cumhuriyet savcısı yakalanan kişinin gözaltına alınması emri verirse, ifade almayı kendisi yapabileceği gibi kolluğa da yaptırabilir. Şüphelinin ifadeyi alacak makamı seçme hakkı yoktur. Ancak kolluktaki ifade sırasında susma hakkını kullanıp, Cumhuriyet savcısı önünde beyanda bulunacağını söyleyebilir. Şüphelinin kolluk tarafından ifadesinin alınmasından sonra Cumhuriyet savcı gerekli görürse tekrar ifade alabilir.²⁵ Bu durumda şüphelinin ifadesi md. 147'ye göre alınacaktır.

Md. 148'deki yasaklar kapsamına girmediği sürece gözaltı süresi içinde ihtiyaca göre şüphelinin birkaç kez ifadesi alınabilir.²⁶ Ancak şüphelinin

---

2014/8914), henüz çocuk mahkemesi kurulmamış yerlerde görevli asliye ceza mahkemesindeki yargılamada ÇKK md. 25/1'e aykırı olarak sorgunun yapıldığı duruşmaya Cumhuriyet savcısının katılmasını bozma nedeni yapmıştır: **BALO**, s. 334, dipnot 491.

²² Örneğin 2537 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu md. 53/c.

²³ **YENİSEY/NUHOĞLU**, s. 596.

²⁴ **ÜNVER/HAKERİ**, Ceza Muhakemesi Hukuku III, s. 1461; **CENTEL/ZAFER**, s. 246.

²⁵ **CENTEL/ZAFER**, s. 246.

²⁶ **CENTEL/ZAFER**, s. 247.

kolluk tarafından ifadesi alınarak serbest bırakıldıktan sonra, aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığı takdirde, md. 148/5 uyarınca bu işlemin Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması zorunludur. Aynı olayla ilgili olarak kolluğun tekrar ifade alması yasak usulle elde edilen ifade teşkil eder ve bu ifade delil olarak değerlendirilemez (md. 148/3).²⁷ Uygulamada ifadesi alınarak serbest bırakılan kişilerin “ek ifade tutanağı” adı altında hukuka aykırı olarak kolluk tarafından tekrar ifadelerinin alındığı belirtilmektedir.²⁸

Kişileri, serbest bırakıldıktan sonra tekrar tekrar ifadeye çağırılma endişe ve baskısından kurtarmak için kabul edilen md. 148/5'teki yasağa 7165 sayılı Kanunla önemli bir istisna getirilmiştir. 25.07.2018 tarih ve 7145 sayılı Kanunla **Terörle Mücadele Kanununa** (TMK) eklenen **geçici md. 19/b'ye göre**, “Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç yıl süreyle; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar veya örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından” “şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında bu işlem, Cumhuriyet savcısı veya Cumhuriyet savcısının yazılı emri üzerine kolluk tarafından yapılabilir.” Bu düzenlemeye göre tekrar ifade alma işlemini Cumhuriyet savcısı kolluğa yaptırabilecektir. 670 sayılı KHK'nın 8. maddesi ile olağanüstü hal süresince uygulanan bu hükmün olağanüstü halin sona ermesinden sonra TMK'ya eklenen söz konusu düzenleme ile üç yıl daha uygulanması kabul edilmiştir. Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması gerektiğinde bunun ancak savcısı tarafından yapılabilmesi şüpheli için önemli bir güvence teşkil etmektedir.²⁹ Olağanüstü hal kalktığı halde bu güvenceye getirilen sınırlamanın devam ettirilmesi yerinde olmamıştır.³⁰ Kişi özgürlüğü açısından geriye gidişi gösteren bu düzenleme zaman geçirilmeksizin kaldırılmalıdır.³¹

²⁷ Bu konuda bkz. ŞEN, (2020).

²⁸ ÜNVER/HAKERİ, III, 15. Bası, s. 1470.

²⁹ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ, s. 247; ŞENTÜRK, s. 227.

³⁰ Bu düzenlemenin eleştirisi için bkz. ŞEN, (2020).

³¹ ŞEN'e (2020) göre, madde metninde geçen “örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar” ibaresi TCK'nın “İkinci Kitap Dördüncü Kısım, İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve bu suçlar kapsamında kurulan örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla sınırlı” olarak uygulanabilir ve “şuan için kolluk, soruşturmaya ve suça konu bir fiille ilgili cumhuriyet savcısının izni ile dahi şüpheliyi yeniden dinleyemez.”

V. Serbest Olan Şüphelinin İfadesinin Alınması

İfadesi alınmak veya sorgusu yapılmak istenen şüpheli gözaltında veya tutuklu değilse usulüne göre davetiye ile çağrılmalıdır. Davetiyede çağırılma nedeninin açıkça belirtilmesi ve gelmediği takdirde zorla getirileceğinin de yazılması gerekir (md. 145/1). Bu nedenle sadece savcılıkta hazır bulunması gerektiği şeklinde bir çağırma md. 145 anlamında bir davetiye belgesi olarak kabul edilemez.³² Davete rağmen gelmeyen şüpheli hakkında Cumhuriyet savcısı zorla getirme kararı verebilir (md. 146/1).³³ Yine hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi için yeterli nedenler bulunan şüphelinin de zorla getirilmesine karar verilebilir.³⁴ Zorla getirme kararında şüphelinin açık kimliği, hangi suç nedeniyle getirileceği, eşkali ve zorla getirilme nedenleri yer almalıdır (md. 146/2). Zorla getirme kararı ile çağrılan şüpheli kararı veren Cumhuriyet savcısının önüne götürülerek ifadesi alınır (md. 146/4). Çağırma üzerine gelen veya gelmediği için zorla getirme kararı ile getirilen şüphelinin ifadesinin alınması işlemi md. 147'ye göre yapılacaktır.

Gözaltına alınan şüphelinin ifadesinin alınmasında olduğu gibi, Cumhuriyet savcısının çağırma üzerine gelen veya zorla getirme kararı ile getirilen şüphelinin ifadesi savcı tarafından alınabileceği gibi savcı bunu adli kolluğa da yaptırabilir (md. 161/2, 164/2, 148/5). CMK'da şüphelinin ifadesinin alınması için çağırılması ve hakkında zorla getirme kararı verilmesi konusunda sadece hakim ve Cumhuriyet savcısına yetki verildiği için Cumhuriyet savcısı tarafından görevlendirilmediği sürece kolluğun kendiliğinden kişilerin ifadesini şüpheli sıfatıyla alma veya ifadesini almak için zorla karakola götürme yetkisi yoktur.³⁵

Ancak madde metni bu yönde bir yoruma elverişli değildir.

³² TURHAN, s. 286.

³³ Ancak doktrinde zorla getirme işleminin kısa süre için de olsa kişi hürriyetini sınırlayan bir işlem olması nedeniyle savcının zorla getirme emri vermemesi gerektiği, sulh ceza hakiminden talep etmesi ve tutuklama davası gibi tali bir dava ile hakim karar vermesi gerektiği ifade edilmektedir: Bkz. YENİSEY/NUHOĞLU, s. 591-592..

³⁴ GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR'a göre (s. 439), ifade ve sorgu için davetiye ile çağrılan şüpheli veya sanığa ulaşılamaması halinde de zorla getirme kararı verilebilir.

³⁵ Bkz. CENTEL/ZAFER, s. 246.

VI. Cumhuriyet Savcısı Tarafından Alınan İfade İle Kolluk Tarafından Alınan İfadenin İspat Açısından Farkı

Cumhuriyet savcısı tarafından alınan ifade ile kolluk tarafından alınan ifade arasında ispat açısından önemli bir fark bulunmaktadır. **Md. 148/4'e göre**, “Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz.” Bu düzenlemeyi tamamlayan diğer bir hüküm ise md. 213'te yer almaktadır. Buna göre, “Aralarında çelişki bulunması halinde; sanığın, hâkim veya mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar ile Cumhuriyet savcısı tarafından alınan veya müdafinin hazır bulunduğu kolluk ifadesine ilişkin tutanaklar duruşmada okunabilir.” Bu düzenlemeye göre, soruşturma evresinde şüphelinin Cumhuriyet savcısı tarafından alınan ifadesi ile duruşmadaki açıklamaları arasında çelişki olduğu takdirde, savcı tarafından alınan ifadesi okunabilecek ve delil olarak değerlendirilebilecektir. Bu açıdan ifade sırasında müdafîin hazır bulunmuş olması gerekli değildir. Buna karşın sanık, uygulamada karşılaştığı üzere, şüphelinin kollukta müdafî hazır olmaksızın verdiği ifadeyi, duruşmada doğrulamadığı takdirde önceki beyanı hükme esas alınamayacaktır. Söz konusu bu düzenlemeler zorunlu müdafilik söz konusu olmasa bile şüphelinin kolluktaki ifadesi sırasında müdafîin hazır bulundurulmasını, eğer şüpheli müdafî istemiyor ve zorunlu müdafilik de söz konusu değilse, ifadesinin Cumhuriyet savcı tarafından alınmasını gerektirmektedir.^{36, 37}

VII. Şüphelinin Sulh Ceza Hakimi Tarafından Sorgusu

Yukarıda belirtildiği üzere soruşturma evresinin asıl yetkilisi Cumhuriyet savcısıdır. Suç haberini alan savcı, kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen araştırma faaliyetlerine başlayacak ve soruşturma işlemlerini bizzat veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığı ile yapacaktır (md. 160, 161). Ancak kanunda bazı soruşturma işlemlerinin yapılabilmesi için hakim tarafından bu konuda karar verilmesi ve bazı soruşturma işlemlerinin de bizzat hakim tarafından yapılması kabul edilmiştir. Hakim kararını gerektiren

³⁶ ÜNVER/HAKERİ'ye (Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 565) göre, md. 148/4 hükmü yanlış ve sakıncalıdır; söz konusu hüküm kaldırılarak bu durumda da zorunlu müdafilik kurumu kabul edilmelidir. Bir delilin kullanılıp kullanılmayacağı şüpheli veya sanığın iradesine bırakılamaz.

³⁷ Müdafî olmadan kolluk tarafından alınan şüpheli ifadesinin delil olarak değerlendirilemeyecek olmasına rağmen kolluğun ifade almasının nedenleri konusunda bkz. KARAKEHYA, s. 213.

bir soruşturma işlemi söz konusu olduğu takdirde Cumhuriyet savcısı işlemin yapılacağı yerin sulh ceza hâkimine bildirerek işlemin yapılmasını talep edecektir (md. 162). Soruşturma evresinde hakim tarafından yapılması gereken soruşturma işlemlerinden biri yakalanarak gözaltına alınan şüphelinin sorgusunun yapılmasıdır. Md. 91/7 uyarınca gözaltına alınan şüpheli gözaltı süresi sonunda serbest bırakılmadığı takdirde Cumhuriyet savcısının talebiyle sulh ceza hakimi önüne çıkarılıp sorguya çekilecektir. Sulh ceza hakimi sorguya çekme işlemini md. 147'ye göre gerçekleştirilecektir. Ancak sorgu sırasında şüphelinin isteğine bakılmaksızın müdafî hazır bulundurulacaktır.³⁸

Soruşturma evresinde şüphelinin hakim tarafından sorgusunun yapılması gereken diğer durum ise, md. 98 uyarınca şüpheli hakkında hakim tarafından yakalama emri çıkarılmış olmasıdır. Yakalama emri üzerine yakalanan kişi en geç 24 saat içinde sulh ceza hakimi önüne çıkarılarak sorgusu yapılacaktır. Bu süre içinde hakim önüne çıkarılmıyorsa, aynı süre içinde yakalandığı yer adliyesinde, mevcut değil ise en yakın adliyede kurulu sesli ve görüntülü iletişim sisteminin kullanılması suretiyle yetkili sulh ceza hakimi tarafından bu kişinin sorgusu yapılacaktır (md. 94). Bu sorgunun da md. 147'ye göre gerçekleştirilmesi gerekir.

Hakim tarafından şüphelinin sorgusunun yapılmasını gerektiren bir diğer durum ise md. 163 uyarınca sulh ceza hakiminin Cumhuriyet savcısı gibi görev yapmasıdır. Bu durumda sulh ceza hakimi Cumhuriyet savcısı gibi gerekli olan bütün soruşturma işlemlerini ve bu kapsamda yakalanan kişinin sorgusunu yapabilir. Bu madde uyarınca sulh ceza hakimi Cumhuriyet savcısı yerine geçmiş olmasına rağmen şüpheliyi dinlemesi ifade alma değil, şüphelinin sorgusu olarak nitelendirilmelidir.³⁹

Yukarıda belirtildiği üzere soruşturma evresinde şüphelinin ifadesinin alınması Cumhuriyet savcısı veya onun emir ve denetimi altında kolluk tarafından yapılacaktır. Burada üzerinde durulması gereken bir sorun, yukarıda

³⁸ Md. 147/1-c) “Müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği, kendisine bildirilir. Müdafî seçecek durumda olmadığı ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirilir” deniyorsa da **md. 91/7** hükmü açıkça müdafî mecburiyeti getirmiştir. Çünkü gözaltına alınan kişi hakkında Cumhuriyet savcısı sulh ceza hâkimi tarafından şüphelinin tutuklanmasını talep etmiş olabilir. Ancak savcı tarafından böyle bir talep yapılmayıp, şüphelinin ifadesinin alınarak serbest bırakılması istenmiş olsa bile sorgu sırasında müdafî bulundurulması zorunlu olup, bu durumda md. 147/1-c) hükmü değil, özel düzenleme olan md. 91/7 hükmünün uygulanması gerekir.

³⁹ **DEMİRBAŞ**, s. 66.

belirtilen haller dışında yapacağı açıklamaların önemi dolayısıyla Cumhuriyet savcısının şüphelinin sulh ceza hakimi tarafından sorguya çekilmesini talep edip edemeyeceğidir. Örneğin, şüphelinin kolluk veya savcılıktaki ifade sırasında suçunu ikrar etmesi halinde Cumhuriyet savcısı bu ikrarın duruşma sırasında delil olarak okunabilmesi için sulh ceza hakimi tarafından şüphelinin sorguya çekilmesini isteyebilecek midir? **Centel/Zafer**'e göre, şüphelinin kollukta veya savcılıkta suçunu ikrar etmesi halinde Cumhuriyet savcısı, sulh ceza hakimine başvurarak şüphelinin sulh ceza hakimi tarafından sorguya çekilmesini talep edebilir. Şüpheli serbest ise sulh ceza hakimi şüpheliyi davet ederek, gelmediği takdirde de zorla getirme kararı vererek sorgusunu yapabilir.⁴⁰ Yazarlar açıkça belirtmemekle birlikte Cumhuriyet savcısının bu yetkisini md. 162'ye dayandırmaktadırlar. Ancak md. 162'nin ifade şekli Cumhuryet savcısının böyle bir yetkisi olduğu sonucunu çıkarmak pek mümkün görünmemektedir. Çünkü madde metninde "Cumhuryet savcısı, ancak hâkim tarafından yapılabilecek olan bir soruşturma işlemine gerek görürse, istemlerini bu işlemin yapılacağı yerin sulh ceza hâkimine bildirir. Sulh ceza hâkimi istenilen işlem hakkında, kanuna uygun olup olmadığını inceleyerek karar verir ve gereğini yerine getirir." denilmektedir. Madde hükmüne göre Cumhuriyet savcısı sadece hakim tarafından yapılabilecek bir soruşturma işlemi söz konusu olduğu takdirde sulh ceza hakiminden karar verilmesini isteyebilecektir. Hükmün zıt anlamına göre, Cumhuriyet savcısının bizzat yapabileceği bir soruşturma işlemi söz konusu olduğunda bu konuda hakimden talepte bulunmaması gerekir. 5560 sayılı Kanun ile CMK md. 146'te yapılan değişiklikle Cumhuriyet savcısına da açıkça şüpheliyi ifadesini almak için çağırma, gelmediği takdire zorla getirme ve ifadesini alma yetkisi verildiği için, şüphelinin beyanını almak bakımından Cumhuriyet savcısının sulh ceza hakimine başvurması gerekli olmayıp bu işlemi bizzat kendisi yapabilecektir.

Diğer taraftan şüphelinin savcılıktaki ifadesinde suç ikrar etmesi halinde sulh ceza hakimi tarafından ayrıca sorguya çekilmesine de gerek yoktur. Çünkü md. 213 uyarınca soruşturma evresinde şüphelinin yapmış olduğu açıklamaların duruşmada okunmasında, bu açıklamaların sulh ceza hakimi önündeki sorgu sırasında veya Cumhuriyet savcısı tarafından alınan ifade sırasında yapılmış olması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Md. 213'e göre, aralarında çelişki bulunması halinde; sanığın, hâkim veya

⁴⁰ **CENTEL/ZAFER**, s. 250; aynı yönde **ÜNVER/HAKERİ**, Ceza Muhakemesi Hukuku, Cilt III, s. 1460.

mahkeme huzurunda yaptığı açıklamalar ile Cumhuriyet savcısı tarafından alınan veya müdafinin hazır bulunduğu kolluk ifadesine ilişkin tutanaklar duruşmada okunabilecektir. Bu düzenlemeye göre, sulh ceza hakimi önündeki sorgu tutanağının duruşmada okunabilmesi için bu açıklamalar ile duruşmadaki açıklamalar arasında çelişki bulunması gerekmektedir.⁴¹ Sanığın önceki açıklamalarının bu yetkililerden hangisi tarafından tutanağa geçirildiğinin önemi yoktur.⁴²

Diğer taraftan şüphelinin ikrarını içeren tutanağın duruşmada okunabilmesi ve ispat gücü bakımından bu ikrarın Cumhuriyet savcısı önündeki ifade sırasında veya sulh ceza hakimi önündeki sorguda yapılmış olması arasında da herhangi bir fark bulunmamaktadır.⁴³ Şüphelinin kolluk veya Cumhuriyet savcısı önündeki ikrarını daha sonra inkar etmesine karşı güvence sağlamak amacıyla CMUK md. 247/1’de “Sanığın hakim tarafından tanzim kılınan tutanaktaki ifadesi itirafına delil olmak üzere okunabilir” denilerek, bu durumda şüphelinin hemen sulh ceza hakim önüne çıkarılarak ikrarının hakim huzurunda tekrarlanması kabul edilmişti.⁴⁴ Bu düzenlemeye göre şüphelinin suçu işlediğini kabul etmesi hakim huzurunda olmamışsa ikrar olarak kabul edilmiyordu. Diğer bir ifade ile şüphelinin Cumhuriyet savcılığında veya kolluktaki ifade sırasında yapmış olduğu ikrara ilişkin tutanaklar ikrarına delil olarak duruşmada okunamamaktaydı. CMUK md. 247/1 hükmü yeni CMK’ya alınmamış ve şüpheli veya sanığın suçu ikrarına ilişkin başka bir düzenleme de yapılmamıştır. Bu nedenle şüphelinin Cumhuriyet savcısı tarafından alınan ifadesi sırasında suçunu ikrar etmesi halinde bu ikrarın güvenceye alınması bakımından şüphelinin sulh ceza hakimi önüne çıkarılarak sorgusunun yapılması da artık gerekli değildir.

Yeni CMK’nın yukarıda açıklanan düzenlemeleri karşısında kanunda belirtilen haller dışında Cumhuriyet savcısının bizzat yapabileceği bir soruşturma işleminin yapılması için sulh ceza hakimine başvurması mümkün görünmemektedir. Bu açıdan kanunda sorgunun hakim tarafından yapılmasına ilişkin bir düzenleme bulunmayan hallerde Cumhuriyet savcısının sulh ceza hakiminden şüphelinin sorgusunun yapılmasını talep etmemelidir. Kaynak

---

⁴¹ Aksi görüşte CENTEL/ZAFER, s. 251.

⁴² ŞAHİN/GÖKTÜRK, (2020), s. 157.

⁴³ İkrarın önemi hakkında bkz. ŞAHİN, (1994), s. 150.

⁴⁴ DEMİRBAŞ, s. 298.

Alman CMK § 162'de⁴⁵ ise savcının doğrudan kendisinin veya kolluğun yapabileceği bir soruşturma işleminin yapılması için sorgu hakimine başvurmasına imkan tanınmaktadır. Savcı şüphelinin ifadesini kendisi alabileceği gibi bu konuda mahkemeden de talepte bulunabilmektedir.⁴⁶

VIII. İfade Alma ve Sorguya Çekmenin Usulü

Soruşturma evresinde şüphelinin ifadesinin alınması ve sorguya çekilmesinin usulü md. 147'de gösterilmiştir. Md. 145'te ifade ve sorgu için çağrı ve md. 146'da zorla getirmeye ilişkin hükümlerden sonra md. 147'de ifade ve sorgunun tarzı düzenlendiği dikkate alınınca, md. 147 düzenlenirken esas itibarıyla serbest olan veya çağrıldığı halde gelmediği için zorla getirme kararı ile getirilen şüphelin ifadesinin alınmasının göz önünde bulundurulduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere yakalanmış olan şüphelinin sulh ceza hakimi tarafından ifadesinin alınmasında olduğu gibi serbest olmayan şüphelinin ifade ve sorgusunda da md. 147'nin uygulama alanı bulacağından şüphe etmemek gerekir. Ancak şüphelinin sulh ceza hakimi tarafından sorgusunun yapılmasında özel düzenlemeler (örneğin md. 94/2) yapılmışsa öncelikle bu düzenlemelerin dikkate alınması gerekir. Kanunda farklı bir düzenleme olmadığı sürece duruşmada sanığın sorgusunda (md. 191/3-c) da md. 147 hükmü uygulanacaktır. Ancak kovuşturma evresinde sanığın sorgusuna ilişkin birçok özel düzenlemeler söz konusu olduğu ve öncelikle bu hükümlerin uygulanması gerektiği gözden uzak tutulmamalıdır.⁴⁷

Md. 147'de öngörülen kurallar, şüphelinin kimliğinin tespiti ve tutanak tutulması şeklinde uyulması gereken usule ilişkin düzenlemeler ile şüphelinin haklarının bildirilmesi olarak iki gurup altında incelenebilir. Hakkındaki suçlamaların esasına ilişkin şüphelinin ifadesi ve sorgusu ise madde metninde düzenlenmiştir.⁴⁸ Şüphelinin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınması şüphelinin esasa ilişkin sorgusuna girmekle birlikte madde metninde usule ilişkin kurallar kapsamında düzenlenmiştir.

⁴⁵ § 162/1, cümleyle göre, savcılık, mahkemenin bir soruşturma işlemini yapmasını gerekli görürse, bu talebini kamu davası açılmadan önce yargı çevresinde bulunduğu veya işlemin yapılacağı yerde dairesi bulunan asliye mahkemesine iletmelidir. Alman CMK'nın Türkçe çevirisi için bkz. **YENİSEY/OKTAR**, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu.

⁴⁶ Bkz. **KK/GRIESBAUM**, StPO § 162, Nr. 4.

⁴⁷ Örneğin md. 201 uyarınca sanığın sorgusu sırasında duruşmaya katılan vekil veya katılanın sanığa soru sorma hakkı varken, soruşturma evresindeki ifade veya sorgu sırasında bu kişilerin hazır bulunma yetkisi yoktur.

⁴⁸ Şüphelinin esasa ilişkin ifadesi ve sorgusu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **ŞAHİN**, Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması, s. 118 vd.

1. Şüphelinin Kimliğinin Tespiti

İfade alacak olan resmi görevlinin ilk görevi, huzura davet edilen, getirilen ya da yakalanan kişinin gerçekten şüpheli olarak kendisine karşı soruşturma yürütülen kişi olup olmadığını belirlemektir.⁴⁹ Bu belirleme şüphelinin kimliğinin tespit edilmesi yoluyla yapılacaktır (md. 147/1-a). İfade veya sorgu tutanağına da ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği yazılmalıdır (md. 147/1-i-2).

Kimliğin tespiti kapsamında şüpheliye hangi soruların sorulacağı ve hangi hususların tutanağa geçirileceğine ilişkin bir düzenlemeye kanunda yer verilmemiştir. Uygulamada kimliğin tespiti kapsamında şüphelinin adı ve soyadı, baba ve anne adı, doğum tarihi ve yeri, nüfusa kayıtlı olduğu yer, vatandaşlığı, eğitim durumu, mesleği, medeni hali, evli ise eşinin adı, dini, askerlik durumu, son ikametgahı ve sabıkasının tespit edildiği belirtilmektedir.⁵⁰ Ancak bu bilgilerin bir kısmı kimlik bilgilerinden çok şüphelinin kişisel durumuna girmektedir. Örneğin, kişinin evli olup olmadığına ve eşinin adına ilişkin bilgilerin kişisel bilgi kapsamında değerlendirilmesi ve susma hakkı bildirildikten sonra tespit edilmesi gerekir. Yine kişinin mesleği, kimliğin tespitinden ziyade kişisel ve ekonomik durum ile daha fazla ilgilidir. Şüphelinin önceki suçlarına ilişkin sorular da kimlik tespiti kapsamında olmayıp, soruşturma ve kovuşturma için gerekli olduğu oranda incelenmeli⁵¹ ve şüphelinin hakları bildirildikten sonra sorulmalıdır.

2. Şüphelinin Kişisel ve Ekonomik Durumu Hakkında Bilgi Alınması

Şüphelinin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınması şüphelinin kimliğinin tespitinden, hakkındaki suçlamalar kendisine açıklandıktan ve susma hakkı bildirildikten sonra yapılmalıdır.⁵² Çünkü kimlik bilgilerinden farklı olarak şüphelinin kişisel ve ekonomik durumu, kendisine yapılan suçlamalar ile bağlantılı olduğu için bu konuda susma hakkı vardır. Md. 147/1-g'de kişisel ve ekonomik durum hakkında bilgi alınacağına ilişkin düzenlemeye şüphelinin haklarının bildirileceğine ilişkin md. 147 fık. 1 b-f bentlerinden sonra yer verilmiş olması da önce susma hakkının bildirilmesi,

⁴⁹ DEMİRBAŞ, 5. s. 131; ŞAHİN, (1994), s. 116.

⁵⁰ Bkz. DEMİRBAŞ, s. 135; ŞAHİN, (1994), s. 117.

⁵¹ Alman hukukunda şüphelinin sabıka durumu hakkındaki araştırma kişisel durum kapsamında değerlendirilmektedir. Bkz. KK/DIEMER, StPO § 136, Nr. 22.

⁵² DEMİRBAŞ, s. 136; ŞAHİN, (1994), s. 118.

arkasından da kişisel ve ekonomik durum hakkında bilgi alınması gerektiğini göstermektedir. Bu düzenleme, kişisel ve ekonomik duruma ilişkin bilgilerin tespitinin esas hakkındaki ifade veya sorgunun bir parçası olarak kabul edilmiş olduğunu göstermektedir.⁵³ Kanunda “bilgi alınır” denmekteyse de burada yapılan işlemler şüphelinin ifadesinin alınması veya sorgusunun yapılması kapsamındadır.

Bir hususun şüphelinin kimlik bilgileri kapsamına mı yoksa kişisel ve ekonomik durumuna mı dahil olduğu, hukuki sonucu bakımından önemlidir. Çünkü şüpheli kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür (md. 147/1-a). Bu konuda şüphelinin susma hakkı yoktur. Şüphelinin kimliğine ilişkin vereceği bilgiler, failin belirlenmesini sağlayarak kendisi aleyhine delil teşkil edecek olsa bile bu konuda susma hakkı bulunmamaktadır.⁵⁴ Çünkü kanunda susma hakkı sadece suçlama konusu olayla ilgili olarak kabul edilmiştir.⁵⁵ Alman hukukunda da sadece kimlik bilgileri konusunda şüphelinin bilgi vermek zorunda olduğu, bunun dışındaki failin suçu ve hakkında hükmedilecek cezası açısından önem teşkil edebilecek kişisel durumların susma hakkı kapsamında olduğu kabul edilmektedir.⁵⁶ Şüphelinin kimliği veya adresi ile ilgili olarak bilgi vermektan kaçınması veya gerçeğe aykırı beyanda bulunması Kabahatler Kanunu md. 40 uyarınca idari yaptırımı gerektirir.⁵⁷ Buna karşın kişisel ve ekonomik durumu hakkında susma hakkı bulunduğu gibi verdiği bilgilerin yanlış olması da kabahat oluşturmayacaktır.

⁵³ **ŞAHİN/GÖKTÜRK**, (2019), s. 151.

⁵⁴ **KK/DIEMER**, StPO § 136, Nr. 21

⁵⁵ Doktrinde, şüphelinin kimliğine ilişkin bilgiler konusunda da istisnaen susma hakkının bulunduğu belirtilmektedir. Bu görüşlere göre, şüphelinin kimliğine ilişkin vereceği bilgilerin esasa ilişkin açıklama yapmak ve kendini suçlamak anlamına sahipse bu durumda şüphelinin kendi aleyhine delil göstermeye zorlama yasağı uyarınca kimliğine ilişkin bilgiler konusunda da susma hakkı bulunmaktadır. Bkz. **DEMİRBAŞ**, s. 132; **İNÇİ**, s. 134.

⁵⁶ **KK/DIEMER**, StPO § 136, Nr. 21.

⁵⁷ Şüphelinin kimliğine ilişkin bilgiler konusunda yanlış beyanda bulunması duruma göre TCK md. 206’da düzenlenmiş olan resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan suçunu veya başkasını ait bilgileri kendi kimliği olarak bildirmesi halinde TCK md. 268’de yer alan başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması suçunu da oluşturabilir.

3. İfade Alma ve Sorguya Çekme Sırasında Şüphelinin Haklarının Bildirilmesi

a) Şüpheliye Yüklenen Suçun Anlatılması

Şüphelinin kimliğinin tespitinden sonra, ancak susma hakkı bildirilmeden ve esasa ilişkin ifade almaya veya sorgulama yapmaya başlamadan önce ne ile suçlandığının şüpheliye anlatılması gerekir. Md. 147/1-b'de "yüklenen suç anlatılır" demekle birlikte, suçlamanın dayandığı olayla ilgili yapılacak açıklamaların kapsamının ne olacağı, suçlamaların kanundaki hangi suçu oluşturduğu ve bu suç için öngörülen yaptırımın ne olduğu konusunda bilgilendirme yapıp yapılmayacağı hususunda herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Öncelikle, şüpheliye isnat edilen suçun adının bildirilmesinin yeterli olmadığını belirtmek gerekir. Olayların şüpheliye ana hatları ile ve kendisini savunabilecek oranda açıklanması gerekir. Ancak yapılacak açıklamalar olayın aydınlatılmasına ve suçlarla etkili mücadeleye zarar verecek nitelikte olmamalıdır.⁵⁸ Bu konuda ifade alanın belli bir takdir yetkisi bulunmaktadır; bununla birlikte ifade veya sorgu sırasında bir şiddet suçu şüphelisine olayda mağdurun ölümünün söylenmemesi halinde bu yetkinin sınırı aşılmış olur.⁵⁹ Şüpheli hakkında birden fazla suçlama söz konusu ise her bir suçlama hakkında sırayla ifadesi alınabilir. Bu durumda hangi suçlama ile ilgili ifade alınıyorsa o suçlama ile ilgili bilgilendirme yapılabilir.

Alman CMK § 136/1'de isnat edilen fiil ve hangi ceza normlarının (Strafvorschriften) uygulanmasının söz konusu olabileceğinin şüpheliye bildirilmesi öngörülmüştür. Bu nedenle faile sadece suçlandığı fiil değil, bu fiilin ihlal ettiği ceza normların da okunması gerekmektedir.⁶⁰ Ancak ifadenin polis tarafından alınması halinde şüpheliye hangi fiilin isnat edildiğinin bildirilmesi yeterli olup, uygulanması söz konusu olabilecek ceza normunun bildirilmesi gerekli değildir (§ 163a/IV).

CMK md. 147/1-b uyarınca şüpheliye yüklenen suçun anlatılması kapsamına kanaatimizce şüpheliye isnat edilen fiilin ne olduğu yanında Alman hukukunda olduğu gibi, fiilin kanundaki hangi suçu oluşturabileceğinin ve bu suçun yaptırımının ne olduğunun da şüpheliye bildirilmesi gerekir. Etkili bir savunma ve susma hakkının kullanılabilmesi için bu hususların ifadesi alınacak

⁵⁸ KK/DIEMER, StPO § 136 Nr. 8.

⁵⁹ MEYER-GOSSNER/SCHMİTT, StPO § 136, Nr. 6.

⁶⁰ KK/DIEMER, StPO § 136, Nr. 9.

ve sorgusu yapılacak şüpheli tarafından bilinmesi gerekir. Madde metninde “anlatılır” denilmesi de kapsamlı bir açıklamanın yapılmasının amaçlandığını göstermektedir.⁶¹ Ancak suçun anlatılması yerine, Alman kanununda olduğu gibi hem suçlamanın konusunu oluşturan fiilin, hem de uygulanması söz konusu olacak kanun hükmü ile yaptırımının da açıklanmasını içeren bir düzenleme daha yerinde olurdu.⁶² Böyle bir düzenlemede kolluktaki ifade sırasında uygulanacak kanun hükmünün bildirilmesi zorunlu olmamalıdır.

AİHS md. 6/3-a’da bir suç ile itham edilen herkesin kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek hakkı güvence altına alınmıştır. AİHM’ye göre bu yükümlülük şüphelinin kolluk tarafından ifadesinin alınması sırasında da yerine getirilmesi gerekir. Ancak kolluktaki ifade sırasında bu yükümlülüğün ihmal veya eksikliği muhakemenin daha sonraki aşamasında telafi edilebilir. Ayrıca bu hüküm şüphelinin aleyhindeki suçlamaları gerçekten bilmemesi halinde uygulama alanı bulur. AİHM, yakalanan kişiye yakalama nedenin bildirilmesi, ayrıntılı bir tutuklama kararının şüpheliye verilmiş olması, polisteki veya savcılıktaki ifade alma veya sorgu hakimliği veya tutuklama için önüne çıkarılan hakim tarafından sorgu sırasında suçlamaların ana hatlarının ve suçlamaların hukuki tanımlarının şüpheliye sözlü olarak bildirilmiş olması da bu güvencenin yerine getirilmiş olması bakımından yeterlidir. Bu açıdan Sözleşmenin 5. maddesinin 2. fıkrasındaki yakalanan kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilme yükümlülüğü ile md. 6/3-a’daki bildirim yükümlülüğü keşişmektedir.⁶³

Md. 147/1-b uyarınca suçlamaların bildirilmesi hem kolluk ve Cumhuriyet savcılığındaki ifade hem de sulh ceza hakimindeki sorgu sırasında şüpheliye bildirilmesi zorunluluğu getirmekte, önceki ifade sırasında bildirim ihmal edilmiş olması veya eksik olması halinde bir sonraki aşamada telafisine imkan vermektedir. Bu açıdan kanundaki düzenleme AİHM’nin içtihatlarını yerine getirme açısından yeterlidir. Ayrıca md. 90/4 uyarınca kolluğun, yakalanan kişiye kanunî haklarını derhal bildirecek olması da bu yükümlülüğün gereğinin yerine getirilmesini sağlayacak başka bir düzenlemedir.⁶⁴

⁶¹ ŞAHİN, (1994), s. 119.

⁶² Aynı yönde, ŞAHİN, (1994), s. 121.

⁶³ ARSLAN, s. 143-144.

⁶⁴ Yakalama ve Gözaltı Yönetmeliği md. 6/4 uyarınca, “Yakalanan kişiye, suç ayrımı göze-

Sözleşmeye göre suçlamaların şüphelinin anladığı bir dilde yapılması gerekir. Md. 147/1-b’de ise bu yönde bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Md. 202/3, “Birinci ve ikinci fıkra hükümleri, soruşturma evresinde dinlenen şüpheli, mağdur veya tanıklar hakkında da uygulanır” denilerek maddenin birinci fıkrası ile bağlantılı olarak meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmeyen şüphelinin soruşturma evresinde dinlenmesi sırasında tercüman atanmasını öngörmekle birlikte açıkça ifade ve sorgu sırasında tercüman bulundurulması ve şüphelinin haklarının tercüman vasıtası ile bildirilmesi zorunluluğu getirmemiştir. Çünkü md. 202 fık. 3 hükmünün kapsamı, md. 202 fık. 1 ile sınırlandırılmıştır. Bu nedenle Türkçe bilmeyen şüpheliye kolluk veya Cumhuriyet savcılığındaki ifadenin tercüman aracılığı ile alınması zorunluluğu getirmemekte, “iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktaların tercüme edil”mesi ile sınırlı bir zorunluluk getirmektedir. Meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmeyen şüpheliye hakkındaki suçlamaların ve diğer haklarının soruşturma evresinde açıkça bildirilmesinin sağlanması için md. 202/3 hükmünün md. 147’yi kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır.

b) Müdafî Yardımından Yararlanma Hakkının Bildirilmesi

Hakkındaki suçlamalarla ilgili ifade veya sorgusuna başlanmadan önce şüpheliye bildirilecek haklardan bir diğeri müdafî yardımından yararlanma hakkıdır. Bu husus md. 147/1- c’de, “Müdafî seçme hakkının bulunduğu ve onun hukukî yardımından yararlanabileceği, müdafîin ifade veya sorgusunda hazır bulunabileceği, kendisine bildirilir. Müdafî seçecek durumda olmadığı ve bir müdafî yardımından faydalanmak istediği takdirde, kendisine baro tarafından bir müdafî görevlendirilir” denilerek ifade edilmiştir. Ancak bu düzenleme ile CMK’nın müdafî yardımından yararlanma ve müdafî görevlendirilmesine ilişkin genel hükümler arasında bazı uyumsuzluklar bulunmaktadır. Bu uyumsuzluklardan biri müdafî görevlendirmenin yapılma usulüne ilişkin md. 150/1 ile söz konusudur. Şüphelinin müdafî yardımından etkin bir şekilde yararlanabilmesi için 5560 sayılı Kanunla md. 150/1 değiştirilerek, şüpheli müdafî talep etmeden kendisine bir müdafî seçmesinin istenmesi, eğer müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan etmesi halinde isteği üzerine müdafî görevlendirilmesi kabul edilmiştir. Bu değişikliğin md. 147/1-c’ye ve Yakalama ve İfade Alma Yönetmeliğine yansıtılmadığı görülmektedir. Diğer bir uyumsuzluk ise zorunlu müdafîlik ile ilgilidir. Md.

---

tilmeksizin yakalama sebebi ve hakkındaki iddialar ile susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ile diğer kanunî hakları ve itiraz hakkını nasıl kullanacağı, herhâlde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl bildirilir.”

147’de sadece müdafî hakkından yararlanma konusunda bilgilendirmeden bahsedilmiş, zorunlu müdafîlik söz konusu olan hallerde şüphelinin ifadesinin alınması veya sorgunun yapılması sırasında isteğine bakılmaksızın müdafî bulundurulacağı md. 147/1-c’de belirtilmemiştir.

Kanaatimizce md. 147/1-c düzenlemesi genel itibariyle şüphelinin ifade ve sorgusu sırasında müdafî yardımından yararlanma hakkının bildirilmesine ilişkin olup, görevlendirmenin md. 150’ye göre yapılması gerekir. Bu nedenle ifade ve sorguya başlanmadan önce şüpheliye müdafî seçme hakkı ayrıntılı olarak açıklanmalı ve arkasından kendisinden bir müdafî seçmesi istenmelidir. Şüpheli müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse isteği üzerine müdafî görevlendirmesi yapılmalıdır. Ayrıca zorunlu müdafîlik söz konusu olan hallerde şüpheliye bu konuda talebi olmasa bile kanun gereği kendisine müdafî atanacağı bildirilmelidir. Yine md. 150 fık. 2-3’ uyarınca zorunlu müdafîlik söz konusu olan hallerde müdafî hazır olmadan şüphelinin ifadesi alınmamalı ve sorgusu yapılmamalıdır. Çünkü zorunlu müdafîlik hallerinde şüpheli istemese de kendisine bir müdafî atanması ve müdafîin soruşturma işlemlerinde hazır bulunması gerekir. Bu hallerde müdafî hazır olmadan alınan beyan hukuka aykırı olacaktır. Ancak müdafî yardımından etkin bir şekilde yararlanmanın sağlanması için md. 147/1-c veya md. 150’de yapılacak bir düzenleme ile zorunlu müdafîlik söz konusu olan hallerde müdafî bulunmayan şüpheliye ifade ve sorgudan önce müdafî atanması zorunluluğunun açıkça düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Yukarıda açıklandığı üzere müdafî hazır olmaksızın şüphelinin kolluktaki ifadesi duruşmada şüpheli tarafından doğrulanmadığı takdirde hükme esas alınamayacağı için, md. 147/1-c’de belirtilmemiş olsa da zorunlu müdafîlik söz konusu olmayan kolluktaki ifade sırasında da müdafî hazır bulundurulması yararlı olacaktır.⁶⁵ Ancak ifade ve sorgu sırasında müdafî yardımından yararlanma bir hak olduğu için şüpheli bu haktan yararlanmaya zorlanamaz. Şüphelinin müdafî yardımından yararlanmama isteği onun serbest iradesine dayanması gerektiğini vurgulamak gerekir. Bu nedenle md. 148’de yer alan özgür iradeyi sakatlayan bir durum altında müdafî yardımından yararlanmaktan vazgeçme geçerli değildir. **AİHM**’e göre, kolluktaki ifade sırasında şüphelinin müdafî yardımından yararlanma hakkından vazgeçmesinin geçerli olabilmesi için öncelikle şüphelinin Sözleşme md. 6/3-c’ye uygun bir şekilde müdafî yardımından yararlanma hakkı konusunda bilgilendirildikten sonra bu haktan

⁶⁵ Alman hukuku için bkz. **ARSLAN**, s. 346 vd.

vazgeçilerek ifade vermeye hazır olduğunun açıklanmış olması gerekir. Bunun için müdafî yardımından yararlanma hakkıyla ilgili bilgilendirmenin tutanağa geçirilmesi, şüpheli tarafından bunun onaylanması ve içerik olarak da açıkça belirtilmiş olması gerekir. Yine şüphelinin ekonomik bakımından zayıf durumu veya okuma yazma bilmemesi gibi durumlarda geçerli bir feragatten söz edebilmek için ek tedbirlerin alınmış olması gerekir.⁶⁶ Mahkemeye göre, somut olayın özellikleri müdafî yardımından vazgeçmeye ilişkin belgenin güvenilirliğine esaslı bir şekilde şüphe düşürüyorsa veya şüphelinin özgür iradesi cebir, tehdit veya hile ile zedelenmişse artık vazgeçmenin geçerliliği söz konusu olmayacaktır.⁶⁷

AİHS md. 6/3-c’de bir suç ile itham edilen herkesin kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafîin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, re’sen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek hakkı güvence altına alınmıştır. Fakat Sözleşme, şüphelinin kolluktaki ifadesi sırasında müdafîi olmayan şüpheliye bu hakkın bildirilmesi yükümlülüğü getirmemiştir.⁶⁸ Ancak AİHM, **Salduz/Türkiye** kararında, “..... kural olarak, her davanın kendine has koşulları ışığında bu hakkın kısıtlanması için zorunlu sebepler olmadıkça, şüpheliye, polis tarafından ilk kez sorgulanmasından itibaren avukata erişim hakkı sağlanmalıdır. Avukata erişim hakkının sağlanmamasına istisnai olarak zorunlu sebeplerin gerekçe gösterilmesi durumunda bile, böylesi bir kısıtlama savunma haklarına zarar vermemelidir. Avukat erişimi sağlanmayan sanığa polis soruşturması sırasında yapılan suçlayıcı ifadelerin sanığın mahkûmiyet kararında kullanılmaları durumunda sanığın savunma haklarına zarar verilmiş sayılır.” diyerek, kolluktaki ifade sırasında müdafî yardımından yararlanma hakkının kısıtlanması konusunda genel çerçeveyi belirlemiştir. Mahkeme verdiği birçok kararında Salduz/Türkiye kararını referans göstererek 2005 yılından önceki Türk iç hukukundaki düzenleme ve uygulamalardan kaynaklanan ihlallerden dolayı Türkiye’ye aleyhine kararlar vermiştir.⁶⁹

CMK md. 147/1-c, 148/4 ve 150 vd. düzenlemeleri esas itibariyle AİHM’nin içtihatları ile ortaya konan gerekleri yerine getirmek açısından

---

⁶⁶ ARSLAN, s. 159-160.

⁶⁷ ARSLAN, s. 160. AİHM içtihatlarına göre müdafî yardımından yararlanma hakkından vazgeçmenin geçerli olabilmesinin koşulları hakkında ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. ARSLAN, s. 158 vd.

⁶⁸ ARSLAN, s. 149.

⁶⁹ TOP, s. 222.

yeterlidir. Bu çalışmanın konusu müdafî yardımından yararlanmanın kapsamı ve sınırları olmadığı için bu konuda detaya girilmeyecektir. Ancak uygulamada müdafî yardımından yararlanmayı engelleyen ve şüphelinin iradesini müdafî seçmeme yönünde etkileyen düzenlemeler mevcuttur. Örneğin, CMK md. 325/1 uyarınca, “Cezaya veya güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi hâlinde, bütün yargılama giderleri sanığa yüklenir.” Bu hükme göre, baro tarafından görevlendirilen müdafî ücreti, ister md. 150/1 uyarınca istek üzerine atanmış, isterse md. 150 fık. 2-3 uyarınca zorunlu olan hallerde atanmış olsun, mahkum olan sanıktan yargılama giderleri kapsamında istenecektir. Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Müdafî ve Vekillerin Görevlendirilmesi İle Yapılacak Ödemelerin Usul ve Esasların İlişkin Yönetmelik md. 5/1’de, “Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafî seçmesi istenir. Müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, görevlendirilecek müdafî yapılacak ödemelerin yargılama giderlerinden sayılacağı ve mahkûmiyeti hâlinde kendisinden tahsil edileceği hususu hatırlatılarak talep ettiği takdirde barodan bir müdafî görevlendirmesi istenir.” denilerek, müdafî görevlendirilmesi yapılmadan önce müdafî ücretinin ileride mahkum olması halinde şüpheliden tahsil edileceğinin bildirilmesi öngörülmüştür. Bu düzenleme, müdafî hakkından yararlanmayı engelleyecek niteliktedir. Yargıtay süreklilik arz eden kararlarında, CMK md. 150 fık. 2 veya fık. 3 uyarınca baro tarafından görevlendirilen müdafîye ödenen ücreti ödeyebilecek durumda olmayan sanığa bu ücretin yargılama giderleri kapsamında yüklenmesini AİHS md. 6/3-c’ye aykırı bularak ilk derece mahkeme kararlarını bozmaktadır.⁷⁰ Örneğin, 17. Ceza Dairesinin

⁷⁰ Örneğin 9. CD’nin 07.12.20010 tarih ve E. 2008/19581 - K. 2010/12260 sayılı Kararında bu husus açıkça belirtilmektedir: “Yapılan yargılamaya, Toplanıp karar yerinde gösterilen delillere, mahkemenin kovuşturma sonuçlarına uygun olarak oluşan kanaat ve takdirine, incelenen dosya kapsamına göre sanık müdafîinin yerinde görülmeyen sair itirazlarının reddine, ancak; Ceza Muhakemesi Kanununda şüpheli veya sanığın savunma hakkını daha güvenli ve etkin kullanabilmesi, şayet bu hakkı kullanabilecek durumda değilse, bu kez savunma hakkının kamusal görev üstlenen kişilerce kullanılabilmesini sağlamak üzere güvence niteliğinde hükümler getirildiği, bu bağlamda Kanununun 150. maddesinin birinci fıkrasında, müdafîi seçebilecek durumda olmadığını belirten şüpheli veya sanığın istemi halinde savunma için kendilerine müdafîi görevlendirilmesine olanak sağlandığı, ikinci fıkrasında da, bazı kişilerin kendilerini yeterince savunamayacakları düşüncesinden hareketle, müdafîi bulunmayan şüpheli veya sanığın; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz olması halinde, istemleri aranmaksızın bunlara bir müdafîi görevlendirilmesi ilkesinin benimsendiği, aynı Kanununun 324. maddesinde, harçlar ve tarifesine göre ödenmesi gereken avukatlık ücretleri ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde yargılamanın yürütülmesi amacıyla Devlet Hazinesinden yapılan her türlü harcamalar ve taraflarca yapılan ödemelerin yargılama giderlerinden sayılacağına hükme bağlandığı, yine benzer biçimde Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Müdafîi ve Vekillerin Görevlendirilmeleri ile Yapılacak Ödemelerin Usul ve Esaslarına İlişkin

14.05.2015 tarihli kararında,⁷¹ “5271 Sayılı CMK’nın 150/2. maddesi uyarınca, Baro tarafından suça sürüklenen çocukları savunmak üzere bir avukatın görevlendirilmesi nedeniyle, zorunlu müdafii için ödenen avukatlık ücretinin, suça sürüklenen çocuklara, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6/3-c maddesindeki düzenlemeye açıkça aykırı olarak yargılama gideri olarak yükletilmesine karar verilmesi”ni hukuka aykırı bulunmuştur. Yine 2. Ceza Dairesi, 16.06.2011 tarihli kararında⁷², “Ceza Yargılama Yasası’nın 150/3. maddesi uyarınca, mahkemesince Baro’ya yazı yazılarak sanığı savunmak üzere bir avukatın görevlendirilmesi nedeniyle, zorunlu müdafii için ödenen avukatlık ücretinin, dosyadaki bilgilerden mali olanaklardan yoksun olduğu

Yönetmeliğin 8. maddesinde, Ceza Muhakemesi Kanunu gereğince barolar tarafından görevlendirilen müdafii veya vekile tarife gereğince ödenen meblağ ile zorunlu yol giderlerinin yargılama giderlerinden sayılacağı belirtilmiştir, Kanunun 325. maddesinde ise, cezaya veya güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi halinde bütün yargılama giderlerinin sanığa yükleneceği kuralının getirildiği, öte yandan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 90 /son maddesinde, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınacağı ifade edildiği, Devletimiz tarafından kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin dürüst yargılanma haklarının asgari şartlarını gösteren 6. maddesinin (3-c) bendinde de, şüpheli veya sanığın “müdafii tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunması ve adaletin selametinin de gerektirmesi halinde mahkemece görevlendirilecek bir avukatın yardımından ücret ödemeksizin yararlanabilme hakkı”nın bulunduğu açıklanmıştır, iç hukukumuzda ve tarafı bulunduğumuz Sözleşmede mevcut bu ilkeler karşısında, AIHS’nin temel hakka ilişkin hüküm içeren 6. maddesinin, iç hukukumuzda aynı konuda yasa ve yönetmeliklerle getirilen ve yukarıda işaret edilen düzenlemelere nazaran öncelikle uygulanması gerektiği, o nedenle kendisini yeterince savunamayacağı yasa kârine olarak öngörülüp adaletin gerçekleşmesi bakımından savunması için kendisine müdafii görevlendirilen şüpheli veya sanığın, mahkumiyeti halinde diğer yargılama giderlerinden sorumlu tutulması mümkün ise de, hükmün verildiği tarihte müdafii tutmak için gerekli mali olanaklara sahip bulunduğu saptanamaması halinde, Yönetmelik ve Tarife gereği müdafie ödenen veya ödenecek olan ücretin kendisinden tahsiline olanak bulunmadığı, bu itibarla onsekiz yaşını bitirmeyen sanığın savunması için yasa gereği görevlendirilen müdafie ödenen ücretin kişisel geliri saptanamayan sanıktan tahsil edilemeyeceği gözetilmeden, sanığa yüklenen yargılama giderlerine bu ücretin de dahil edilmesi,

SONUÇ : Kanuna aykırı olup hükmün bu nedenle BOZULMASINA, bu hususun yeniden yargılama yapılmaksızın CMUK’nın 322. maddesine göre düzeltilmesi mümkün olduğundan, hüküm fıkrasından “soruşturma aşamasında sanık müdafiiine ödenen vekalet ücreti 120 YTL, yargılama aşamasında sanık müdafiiine ödenen vekalet ücreti 220 YTL olmak üzere TOPlam 525,40 YTL” ibaresinin çıkartılarak yerine “olmak üzere TOPlam 185,40 TL” ifadesi eklenmek suretiyle diğer yönleri doğru olan hükmün DÜZELTİLEREK ONANMASINA, 07.12.2010 tarihinde oybirliği ile karar verildi.”

⁷¹ 17. CD. E. 2015/3689 - K. 2015/2327: kazancı.com.tr

⁷² 2009/48524 E. 2011/13291 K. = <http://www.istanbulbarosu.org.tr/Detail.asp?CatID=1&SubCatID=1&ID=6769>

anlaşılan sanığa, yargılama gideri olarak yükletilmesine karar verilmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/3-c maddesindeki düzenlemeye açıkça aykırıdır. Zorunlu müdafii için ödenen avukatlık ücreti, yargılama gideri olarak sanığa yükletilmez” denilerek, bu husus açıkça belirtilmiştir. CMK md. 326/1 ve Yönetmelik 5/2 hükümleri şüphelinin müdafii yardımından yararlanmayı engelleyecek niteliktedir. Müdafii ücretini ödeyemeyecek durumda olan şüpheli için baro tarafından görevlendirilen zorunlu müdafie ödenen ücretin Devlet tarafından karşılanması adil yargılanma hakkının gereğidir.

CMK uyarınca müdafii atanmasının zorunlu olduğu hallerde sanık için baro tarafından görevlendirilen müdafie ödenen ücretin yeterli ödeme gücü olmayan sanıktan alınmasına hükmedilemeyeceği, bu ücretin Adalet Bakanlığı bütçesinden bu amaçla ayrılan ödenekten karşılanması gerektiği yönündeki Yargıtay Ceza Genel Kurulu (CGK) ve ceza dairelerinin içtihatları süreklilik arz etmekle birlikte, müdafii görevlendirmesinin zorunlu olmayıp istek üzerine görevlendirme yapılması halinde müdafie ödenen ücretin ödeme gücü olmayan sanığa yargılama giderleri içinde yüklenip yüklenemeyeceğine ilişkin Yargıtay kararlarında bir açıklık bulunmamaktadır. Kanaatimizce istek üzerine atanan müdafie ödenen ücretin yargılama kapsamında ödeme gücü olmayan sanığa yüklenmesi de AİHS md. 6/3-c'ye aykırılık teşkil edecektir. Yargıtay, zorunlu müdafilik için AİHS md. 6/3-c'de ücretsiz müdafiden yararlanma koşulları arasında yer alan “adaletin selametinin gerektirmesi” kıstasını esas almaktadır.⁷³ CMK md. 150/1'deki müdafii seçebilecek durumda olmadığını beyan edip müdafii görevlendirilmesini isteyen şüpheli veya sanığa isteği üzerine müdafii görevlendirilmesinin temelinde de “adaletin selametinin gerektirmesi” düşüncesi yatmaktadır.

Yargıtayın, baro tarafından görevlendirilen müdafie ödenen ücretin yargılama giderleri kapsamında ödeme gücü olmayan sanığa yüklenemeyeceğine ilişkin kararları AİHS'e uygun olmakla birlikte 5320 sayılı

⁷³ 1. CD, 06.06.2016 tarih ve E. 2016/2763 - K. 2016/2923: “... Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesi delaleti ile Ülkemizin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6/3-c maddesi gereğince, ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Sözleşmenin anılan maddesinde yer alan ücretsiz müdafii yardımından yararlanma koşullarından “Adaletin selametinin gerektirmesi” kıstası ile yerleşmiş içtihatları da dikkate alınarak; mali durumunun iyi olmadığı dosyaya yansıyan sanığın 5271 Sayılı CMK.nun 150/2-3. maddesi gereğince kendisine atanan zorunlu müdafii yardımından ücretsiz olarak faydalanma hakkı bulunduğu halde, müdafii ücretinin yargılama giderleri arasında gösterilmesi, ... Bozmayı gerektirmiş ...”

Kanun md. 13 ve CMK md. 525 hükümleriyle uyumlu değildir.⁷⁴ Sözleşme hükmüne uygunluğun sağlanması için söz konusu maddeler değiştirilerek, baro tarafından görevlendirilen müdafî için yapılan masraf ve ödenen ücretin sadece mali durumu elverişli olduğu tespit edilen sanıktan tahsil edileceğine ve bu hususun müdafî yardımından yararlanma hakkı kapsamında şüpheliye bildirileceğine ilişkin bir düzenleme yapılmalıdır.⁷⁵

c) Şüphelinin Yakalandığının Yakınlarına Bildirilmesi

İfade ve sorguya başlamadan önce şüphelinin CMK md. 147 uyarınca yararlanması gereken haklarından bir diğeri de yakınlarından istediği birine

⁷⁴ Diğer taraftan Yönetmeliğin 5. maddesinde, “Müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, görevlendirilecek müdafî yapılacak ödemelerin yargılama giderlerinden sayılacağı ve mahkûmiyeti hâlinde kendisinden tahsil edileceği hususu hatırlatılarak talep ettiği takdirde barodan bir müdafî görevlendirmesi istenir” denilerek müdafî görevlendirilmeden önce müdafî ücretinin kendisinden tahsil edileceği şüpheli ve sanığa yapılan tebligatta bildirilmesi kabul edilmiştir. Bu düzenleme müdafî hakkından yararlanmayı engelleyecek niteliktedir.

⁷⁵ Bazı kanunlarda kamu görevlilerinin görevleriyle bağlantılı suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda müdafî ücretinin devlet tarafından ödenmesi kabul edildiği görülmektedir. Terörle Mücadele Kanunu (TMK) md. 15’e göre; “Terörle mücadelede görev alan istihbarat ve kolluk görevlileri ile bu amaçla görevlendirilmiş diğer personelin, bu görevlerinin ifasından doğduğu iddia edilen suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda müdafî olarak belirlediği en fazla üç avukatın ücreti ödenir ve bunlara avukatlık ücret tarifesine bağlı olmaksızın yapılacak ödemeler, ilgili kuruluşların bütçelerine konulacak ödenekten karşılanır. Avukatların ücretlerinin ödenmesine ilişkin esas ve usûller, Millî Savunma ve İçişleri bakanlıklarınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir./ Avukatların ücretlerinin ödenmesine ilişkin esas ve usûller, Millî Savunma ve İçişleri bakanlıklarınca müştereken çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

Söz konusu hükmü ve bu hükmü göre yürürlüğe konan yönetmelik hükümlerini hukuk devleti ve Anayasa’daki eşitlik ilkesi ile bağdaştırmak mümkün değildir. Bir taraftan, ekonomik durumu elverişli olmayan bir sanık (bu sanık terör suçundan da sanık olabilir) mali durumu elverişli olmadığı halde atanan zorunlu müdafî ücreti kendisinden tahsil edilecekken, diğer taraftan bir kamu görevlisinin görevi ile bağlantılı olarak işlediği iddia edilen bir suçtan (bu suç zorunlu müdafî atanan sanığın yargılandığı suçla da bağlantılı olabilir; örneğin aynı olayda kamu görevlisi kanunun hükmünü yerine getirirken sınırı aşmış olabilir) müdafî için ödenecek ücret sanıktan geri istenmeyecektir. Diğer taraftan TMK md. 15 uyarınca yürürlüğe konan (RG. 26.01.2008-26768) “Terörle Mücadelede Görev Alan Personelin, Bu Görevlerinin İfasından Doğduğu İddia Edilen Suçlarından Dolayı Yapılan Soruşturma ve Kovuşturmalarda Müdafî Olarak Belirlediği Avukat veya Avukatların Ücretlerinin Ödeme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik” hükümlerine göre kamu görevlisi için ödenmesi öngörülen ücret, baro tarafından zorunlu müdafîye ödenen ücretin çok üstünde bir miktarı tutmaktadır. Üçüncü olarak, baro tarafından sadece bir zorunlu müdafî atanması ve onun ücretinin ödenmesi söz konusu iken, sanık olan kamu görevlisi avukat seçimini kendi yapmakta ve seçtiği üç avukata kadar ücreti ödenebilmektedir. Yapılması gereken, sanıkların sıfat ve görevlerine göre değil, mali durumlarına göre adil yargılanma hakkını sağlayacak şekilde müdafî yardımından yararlanmalarını sağlayacak düzenlemedir.

yakalandığının bildirilmesidir. Bu hak md. 147/1-d’de “95 inci madde hükmü saklı kalmak üzere, yakalanan kişinin yakınlarından istediğine yakalandığı derhâl bildirilir.” denilerek ifade edilmiştir.

Yakalanarak, gözaltına alınarak veya tutuklanarak özgürlüğü kısıtlanan kişinin bu durumunun yakınlarına haber verebilmesi temel insan haklarından biri olarak insan hakları sözleşmelerinde, anayasalarda ve kanunlarda güvence altına alınmıştır. Bu hak kişi özgürlüğü ve güvenliği kapsamında Anayasa md. 19/6’da “Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.” denilerek belirtilmiştir. Aynı hak CMK md. 95 fık. 1 ve 2’de “Şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir. Yakalanan veya gözaltına alınan yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde, durumu, vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirilir.” şeklinde kanuni güvence altına alınmıştır.⁷⁶ Ayrıca PYSK md. 13/5’te, “Kişinin yakalandığı, istediği kanuni yakınlarına derhal bildirilir.” denilerek polise, yakalamayı bildirme görevi yüklenmiştir⁷⁷. Söz konusu düzenlemelerin hepsi suç şüphesi nedeniyle yakalanan kişinin yakınlarına haber verilmesini emretmekle birlikte, bu düzenlemeler arasında ifade farklılıklarının olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan yakalanan, gözaltına alınan veya gözaltı süresi uzatılan kişinin bu durumunun CMK md. 95 uyarınca yakınlarına haber verilmesi gerektiğine göre, gözaltına alındıktan sonra ifadesi sırasında bu defa md. 147 uyarınca tekrardan yakınlarına haber vermenin neden gerekli olduğu doğrusu tartışmaya değer bir husustur.⁷⁸ Doktrinde yerinde olarak 95. madde karşısında 147. maddenin işlerliğinin bulunmadığı⁷⁹, kaldı ki 95. maddeye göre haber verilecek kişilerin kapsamının daha geniş olduğu, yakını dışında belirlediği başka bir kişiye de haber verilebileceği ifade edilmekte; md. 147/1-d hükmünün belki 95. maddeye göre haber vermenin mümkün olmadığı bir halde ancak uygulanabileceği ifade edilmektedir.⁸⁰ Keza doktrinde md. 95

⁷⁶ Tutuklanan şüpheli veya sanığın durumunun yakınlarına bildirilmesi ise md. 107’de özel olarak düzenlenmiştir.

⁷⁷ Doktrinde CMK md. 95 düzenlemesinin “görev yükleyen bir mecburiyet” şeklinde olduğu, bu nedenle kişi istemese de bildirmek mecburiyetinin doğduğu ifade edilmektedir. Bkz. KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU, s. 909.

⁷⁸ Her iki düzenleme arasındaki fark ve aralarındaki ilişki için bkz. ÖZEN, s. 270.

⁷⁹ ŞAHİN, (2005), s. 418; ŞENTÜRK, s. 192-193.

⁸⁰ ŞAHİN, (2005), s. 418. CMK 95. maddeye ilişkin açıklamalarında ise yakınlarına

karşısında, md.147/1-d hükmüne gerek olmadığı hatta Anayasada ifadesi alınacak veya sorguya çekilecek şüphelinin bu durumunun yakınlarına haber verilmesini öngören bir zorunluluğun da bulunmadığı belirtilmektedir.⁸¹ Ayrıca md. 147/1-d'de, "95 inci madde hükmü saklı kalmak üzere" ibaresiyle neyin kastedildiği de tartışma götürür. İlk bakışta haber verme işleminin md. 95'e göre gerçekleştirilmeyeceği gibi bir anlam çıkmaktadır. Hüküm bu şekilde anlaşılırsa, ifade ve sorgu sırasında uygulanacak olan md. 147/1-d hükmü uyarınca, "yakalanan kişinin yakınlarından istediğine yakalandığı derhâl bildiri"lecek, buna karşın md. 90 vd. uyarınca yakalanan veya gözaltına alınan şüphelinin durumu, "Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlendiği bir kişiye gecikmeksizin haber veril"ecektir. Her iki düzenleme arasında farklılık olduğu açıktır.⁸² Ancak burada farklı düzenlemeyi gerektiren bir neden bulunmaktadır. Eğer kastedilen md 95/2'deki yabancılar ile ilgili istisna ise ifade ve sorgu sırasında neden bu istisnanın dikkate alınacağı anlamsız kalmaktadır.

d) Susma Hakkının Bildirilmesi

Susma hakkı müdafî yardımından yararlanma hakkı ile yakından bağlantılı olduğu için müdafî yardımından yararlanma hakkı ile birlikte bildirilmelidir. Çünkü suçlamalar konusunda susma hakkının kullanılmasının savunma açısından uygun olup olmadığına karar verilebilmesi için bir müdafîin görüşünün alınmasını gerekli olabilir.⁸³ İçinde bulunduğu psikolojik durum nedeniyle şüpheli, susmanın mı yoksa konuşmanın mı lehine olacağı konusunda doğru karar veremeyebilir. Bu nedenle de müdafîin yardımı gereklidir.⁸⁴

Susma hakkı md. 147/1-e'de "Yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanunî hakkı olduğu söylenir." denilerek ifade edilmiştir. İfade ve sorgudan önce şüpheliye susma hakkının bildirilmesi AY. 38/5'te "Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda

---

bildirmenin, ancak şüphelinin gözaltına alınması halinde bir anlam ifade edebileceği, çünkü yakalanan kişi hakkında yapılacak işlem için savcıya ulaşıldığında savcının serbest bırakması halinde bildirim bir anlamı olmayacağı, gözaltına alınma kararından sonra bir anlam ifade edeceği belirtilmektedir. Bkz. s. 284-285.

⁸¹ ŞEN, (2015).

⁸² Yakalamanın bildirilmesine ilişkin Anayasa ve CMK hükümlerinin değerlendirilmesi hakkında, İPEKÇİOĞLU, Yakalama, s. 1228-1229.

⁸³ MEYER-GOSSNER/SCHMITT, StPO § 136, Nr. 10; KOCAOĞLU, s. 41-42.

⁸⁴ İPEKÇİOĞLU, s. 1227.

bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz” emrinin gereğidir. Susma hakkı sadece ifade ve sorgu sırasında değil bundan önce suç şüphesi nedeniyle yakalanan kişiye CMK md. 90/4 uyarınca derhal bildirilecek şüphelinin yasal haklarından⁸⁵ Kanuna göre, yakalanan şüpheliye susma hakkının bildirilmiş olması, ifade ve sorgu sırasında bu hakkın tekrar bildirilmesi yükümlüğünü ortadan kaldırmamaktadır. Diğer taraftan kolluk ve savcılık önündeki ifade sırasında susma hakkı bildirilmiş olsa bile sorgu sırasında tekrar bildirilmelidir. Yine ifadesi alınacak veya sorguya çekilecek kişinin bu haklarını biliyor olması da bildirme yükümlüğünü ortadan kaldırmamaktadır. Susma hakkı, yüklenen suç şüpheliye anlatıldıktan ancak suçlamalar hakkında (esasa ilişkin) ifadesinin alınmasına başlanmadan önce ve ifadeyi alacak veya sorguyu yapacak kişi tarafından bildirilmelidir.⁸⁶

Susma hakkını kullanan şüphelinin iradesini etkileyici girişimlerden kaçınılması gerekir; ancak gerektiğinde susmanın savunma açısından olumsuz yönlerine dikkat çekilmesi bu hakkın ihlali anlamına gelmez. Bilgilendirme, şüphelinin anlayacağı şekilde olmalıdır. Susma hakkının bildirilmesi üzerine açıklamada bulunmaya karar veren şüpheli ifade ve sorgunun her aşamasında susmaya karar verebileceği gibi soruları cevaplandırmayı tamamen veya kısmen reddedebilir.⁸⁷

Madde metninde her ne kadar yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu “söylenir” denmekteyse de bu söylemenin şüphelinin anlayacağı şekilde yapılması gerekir. Bu nedenle meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmeyen şüpheliye susma hakkının bildirilmesi tercüman aracılığı ile yapılmalıdır. Şüphelinin susma hakkından feragat etmesi halinde bu durum tutanak ile tespit edilmelidir.⁸⁸

Susma veya kendi kendini suçlayıcı beyanda bulunmama hakkı AİHS’de açıkça düzenlenmemiş olsa da AİHM bu hakkı Sözleşmenin 6. maddesinin 1.

⁸⁵ Türk hukukunda susma hakkının kapsamı hakkında geniş değerlendirmeler için bkz. ARSLAN, s. 440 vd., 480 vd.

⁸⁶ ŞAHİN, (1994), s. 123.

⁸⁷ MEYER-GOSSNER/SCHMITT, StPO § 136, Nr. 8; ayrıca bkz. ŞAHİN, (1994), s. 123-124.

⁸⁸ Bu AİHM’ye göre, “dava dosyasında üzerinde tarih bulunmayan, önceden basılmış ve imzalanmış bir belgenin bulunmasının, başvuranın suçunu itiraf etmesinden ve tatbikatlardan önce avukat hakkı ve susma hakkı konusunda gereği gibi bilgilendirildiğini” göstermez: Hakan Duman/Türkiye, 23.03.2010, Başvuru no. 28439/03; § 50: Bu konuda bkz. ARSLAN, s. 146 vd.

fıkrası kapsamında adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak görmektedir.⁸⁹

e) Somut Delillerin Toplanması İsteme Hakkının Bildirilmesi

İfade ve sorgu sırasında şüpheliye bildirilmesi gereken haklardan bir diğeri de somut delillerin toplanmasını isteyebilme hakkıdır. Bu husus md. 147/1-f’de “Şüpheden kurtulması için somut delillerin toplanmasını isteyebileceği hatırlatılır.” denilerek ifade edilmiştir. Delillerin toplanmasını isteme hakkı ile bağlantılı olarak bu hükümde ayrıca şüpheliye “kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır.” denilerek şüpheliye delillerin toplanmasını isteme yanında kendisini savunma imkanı verilmesi gerektiği de belirtilmiştir. İfade ve sorgu sadece şüpheliden soruşturma konusu suç hakkında bir bilgi elde etme aracı değil, aynı zamanda şüphelinin kendisini savunma aracı olduğu için kendisini suçlamalardan kurtaracak delilleri de ileri sürebilmelidir.⁹⁰

Delillerin toplanmasını isteme hakkıyla ilgili bilgilendirme susma hakkının bildirilmesinden sonra yapılmalıdır. Çünkü delillerin toplanmasını isteyebileceğine ilişkin bilgilendirme şüphelinin susma hakkını kullanıp kullanmayacağı kararı üzerinde etkili olabilir. Ancak bu bilgilendirme, suçlamalar konusundaki ifade veya sorgu sırasında da yapılabilir. Şüpheli susma hakkını kullanacağını açıklamış olsa bile delillerin toplanmasını istem hakkı kendisine bildirilmelidir.⁹¹ Şüphelinin lehine olan somut delillerin toplanmasını istemesi halinde bunların ifade ve sorgu tutanağına geçirilmesi gerekir.

İfade veya sorgu sırasında şüphelinin delil toplanması talebinde bulunması üzerine nasıl bir usul izleneceği kanunda gösterilmemiştir. Kaynak Alman CMK’da ise şüphelinin delil toplanması taleplerinin yerine getirilmesine ilişkin açık düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre şüphelinin sorgusu sırasında yaptığı delil toplanması talebi hakim tarafından § 166/1’deki koşullara göre, savcılık veya kolluktaki ifadesi sırasındaki talepleri ise §163a/2’deki koşullara göre yerine getirilecektir.

Her ne kadar kanunda açık bir hüküm olmasa da şüphelinin ifade sırasında somut bir delilinin toplanmasını talep etmesi halinde bu delillerin olayı

---

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. ARSLAN, s. 31 vd. Bu hakkın kapsamı hakkında bkz. ARSLAN, s. 67 vd.

⁹⁰ ŞAHİN, (2005), s. 412.

⁹¹ MEYER-GOSSNER/SCHMITT, StPO § 136, Nr. 11.

aydınlatacak ve şüphelinin aleyhine olan şüphe nedenlerini ortadan kaldıracak nitelikte ise bu delilin toplanması gerekir. Çünkü CMK md. 160/2 uyarınca Cumhuriyet savcısı şüphelinin lehine olan delilleri de toplayarak muhafaza altına almakla yükümlüdür. Bu yüzden ifade sırasında şüpheli, lehine tanıklık yapacak bir kişinin dinlenmesini talep eder ve bu tanık açıklaması şüpheliyi suçlamalardan kurtaracak nitelikte ise şüpheli tutuklamaya sevk edilmeden önce bu kişinin dinlenmesi gerekir. Fakat kanunda somut delillerden bahsettiği için toplanması istenen delilin şüphelinin suçlamalardan kurtulması açısından önem taşıması gerekir. Ancak bu konuda Cumhuriyet savcısının takdir yetkisinin olduğunu da kabul etmek gerekir.

Şüphelinin sorgu sırasında lehine olan somut bir delilin toplanmasını talep etmesi halinde sulh ceza hakiminin bu delilin toplanmasını sağlayıp sağlayamayacağı konusunda ciddi bir belirsizlik söz konusudur. CMK'da açıkça belirtilen istisnalar dışında (örneğin md. 163, 270/1) sulh ceza hakiminin delil araştırması yapma ve delil toplama yetkisine ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Alman CMK § 163/1'e göre ise şüpheli sorgu sırasında kendisini suçlamalardan kurtaracak belirli delillerin toplanmasını talep ettiğinde, hakim bunların önemli olduğunu takdir ederse, delillerin kaybolacağından endişe ediliyorsa veya bunların toplanması sanığın serbest bırakılmasına sağlayabilecekse, hakim bu talebi yerine getirir. Benzer bir düzenleme CMK'da yer almasa da md. 147/1-f kapsamında sulh ceza hakimi de şüphelinin hakkındaki suçlamalardan kurtulmasını sağlayacağını düşündüğü bir delilin toplanmasına karar verebilmelidir. Çünkü madde metninde şüpheliye "kendisi aleyhine var olan şüphe nedenlerini ortadan kaldırmak ve lehine olan hususları ileri sürmek olanağı tanınır." denilmektedir. Şüpheliye hakkındaki şüphe nedenlerini ortadan kaldırmasına imkan tanımak sorguyu yapan sulh ceza hakiminin de görevidir. Ancak soruşturma evresinde delillerin toplanması Cumhuriyet savcısının görevi olduğu için sulh ceza hakiminin delil toplama yetkisini kişinin tutuklanması veya serbest bırakılması talepleriyle ilgili olarak yaptığı sorgu gibi özel durumlar için kabul etmek gerekir. Örneğin, Cumhuriyet savcısı tarafından tutuklamaya sevk edilen şüphelinin sorgusu sırasında kendisinin olay yerinde olmadığını ortaya koyacak bir tanığın olduğunu veya kendisinin suçu işlemediğini gösterecek bir belgenin bulunduğunu belirterek tanığın dinlenmesini veya belgenin getirtilmesini talep etmesi halinde sulh ceza hakimi bu tanığın hemen hazır edilmesini veya ilgili kurumdan belgenin hemen gönderilmesini talep edebilmelidir. Ancak bu konudaki tereddütü gidermek amacıyla sulh ceza hakimine (özellikle tutuklama için sevk edilen şüphelinin sorgusu sırasında) delil toplayabilme yetkisi veren kaynak Alman

CMK §166'ya benzer bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır. Soruşturma evresinde şüphelinin delil toplanması taleplerinin Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilmesi konusunda da Alman CMK§ 163a hükmüne benzer bir düzenlemenin CMK'da yapılmasında fayda vardır.

4. Şüphelinin Hakların Bildirilmesi Yükümlülüğünün İhlali ve Hukuki Sonuçları

Md. 148'de yasaklanmış olan usullerle elde edilen beyanların rıza ile verilmiş olsa bile delil olarak değerlendirilemeyeceği hüküm altına alınmışken (md. 148/3), md. 147'ye aykırı olarak elde edilen beyanların sonucu hakkında kanunda bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Doktrinde yerinde olarak md. 147 hükmünün, md. 217/1 ile birlikte düşünülmesi gerektiği ve md. 147'ye aykırı olarak elde edilen bir beyanın ceza muhakemesinde kullanılmasının yasak olduğu belirtilmektedir.⁹² Bu nedenle CMK md. 147/1'de sayılan hakları konusunda şüpheli bilgilendirilmeden ve kendisine bu haklarını kullanma imkanı verilmeden şüphelinin ifadesi veya sorgusu sırasındaki açıklamaları hukuka aykırı delil niteliğine sahip olacaktır. Bu beyanlar muhakemede delil olarak kullanılamaz.⁹³ Hakların bazılarının bildirilmesi bazılarının bildirilmemesi, yani kısmi bilgilendirmesini Yargıtay bozma nedeni yapmaktadır.⁹⁴

Burada şüpheliye ifade ve sorgudaki haklarının bildirilmesi bakımından md. 147'de farklı kavramların kullanılmasına da değinmekte yarar vardır. Maddede bazen “anlatılır” (1-b), bazen “bildirilir” (1-c, d), bazen “söylenir” (1-e) bazen de “hatırlatılır” (1-f) ifadeleri kullanılmıştır. Doktrinde hatırlatmanın, halihazırda bilinen hususlar için yapılabilecek bir faaliyet olduğu ve haklarını bilmeyen bir kimseye, söz konusu hakların hatırlatılmasının bir anlam ifade etmeyeceği belirtilmektedir. Madde metnindeki ifadeye rağmen hakların sadece bildirilmesi ile yetinilmemeli, şüphelinin söz konusu haklarını anlaması sağlanmalıdır.⁹⁵

Yukarıda açıklandığı üzere müdafî hazır olmaksızın şüphelinin kolluktaki ifadesi duruşmada şüpheli tarafından doğrulanmadığı takdirde hükme esas alınmayacağı (md. 148/4) belirtilerek bu hususta açıkça bir delil yasağı

---

⁹² ÖZTÜRK (Editör), s. 398.

⁹³ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 602.

⁹⁴ APİŞ, s. 63.

⁹⁵ APİŞ, s. 63.

kabul edilmiştir. Bu yönde bir yasak CMUK’da bulunmuyordu. AİHM, 1999 yılında yakalandığı sırada müdafinin hukuki yardımından yararlandırılmayan Attı ve Tedik davasında Türkiye aleyhine ihlal kararı vermiştir. Mahkeme bu kararında Salduz/Türkiye kararındaki içtihadına da atıfta bulunmuştur.⁹⁶

Şüphelinin Cumhuriyet savcılığındaki ifadesi veya sulh ceza hakimi önündeki sorgusu sırasında müdafî yardımından yararlandırılmamasının hukuki sonucu kanunda belirtilmemiştir. Kanaatimizce bu durumda da md. 217/2 uyarınca bir delil yasağı söz konusu olacaktır.⁹⁷

5. İfade ve Sorgu İşlemlerinin Kaydında Teknik İmkanlardan Yararlanılması ve İfade ve Sorgu İçin Tutanak Tutulması

A) İfade ve Sorgu İşlemlerinin Kaydında Teknik İmkanlardan Yararlanılması

İfade ve sorgu işlemlerinin kayda geçirilmesi konusunda kanunda iki imkandan bahsedilmiştir. Bunlardan birisi ifade ve sorgu işlemlerinin teknik imkanlardan yararlanarak kayda geçirilmesi, diğeri de tutanak tutulmasıdır. CMK md. 168 uyarınca her soruşturma işlemi için tutanak tutulması mecburi olduğu için ifade ve sorgu sırasında da tutanak tutulacaktır. Ancak md. 147/1-h’da “İfade ve sorgu işlemlerinin kaydında, teknik imkânlardan yararlanılır.” denilerek tutanak tutulması yanında ifade ve sorgu işlemlerinin kayda alınması da istenmiştir.

Burada üzerinde durulması gereken sorun, teknik imkanlardan yararlanılarak ifade ve sorgu işlemlerinin ses ve görüntülü kaydının yapılmasının zorunlu olup olmadığıdır. Md. 147/1-h’nın ifade şeklinden ifade ve sorgu sırasında teknik imkanlardan faydalanmanın bir zorunluluk olduğu anlaşılmaktadır. Bazı yazarlara göre, CMUK zamanında ifade ve sorgu işlemlerinin kaydı zorunlu değildi; bu nedenle ilgilinin rızası ile kayıt yapılabiliyordu. CMK ise kaydı zorunlu halde getirerek ilgilinin rızasını

⁹⁶ YENİSEY/NUHOĞLU, s. 598.

⁹⁷ Yargıtay, CMUK md. 135’te gösterilen haklarının duruşmada sanığa bildirilmemesini bozma nedeni yapmıştır. YCGK, E. 1996/6-263, K. 1996/282, T. 17.12.1996: “Yerel Mahkemece iddianame okunduktan sonra sanığa suç anlatılıp suçlamalar konusunda cevap vermeyebileceği hatırlatılarak sorgusuna geçilmiştir. Madde ile sanığa tanınan haklar sadece susma hakkından ibaret olmayıp 135. maddenin diğer bentlerindeki hususlar da aynı derecede önemli ve savunma hakkına ilişkindir. Sanığın en önemli haklarından biri olan savunma hakkı hiç şekilde kısıtlanmamalıdır.”, APIŞ, s. 63, dipnot 27.

ortadan kaldırmıştır⁹⁸. Şahin'e göre de md. 147'nin ifade tarzı, ifade ve sorgu işlemlerinin kaydında teknik imkanlardan yararlanmayı zorunluluk olarak anlamaya müsaittir. Ancak yazara göre bu hüküm, duruşmada tutanak tutulması ve teknik imkanlardan yararlanılmasına ilişkin md. 219 ile paralel bir şekilde yorumlanmalıdır.⁹⁹

Kanaatimizce md. 147/1-h hükmü soruşturma evresinde şüphelinin ifade ve sorgusunda teknik imkanlardan yararlanma zorunluluğu getirmektedir. Ancak bunun için teknik imkanlardan yararlanma imkanının bulunması gerekir. Kayıt yapılması, ifade ve sorgu sırasında hukuka aykırılık iddialarını önlemek açısından da yerinde olacaktır. Teknik imkanlardan yararlanmanın imkanlar ölçüsünde olacağı da gözden uzak tutulmamalıdır.¹⁰⁰

Kanunda ifade ve sorgunun teknik imkanlardan yararlanılarak kayda alınmasından bahsedilmekle birlikte kaydın yapılmasında hangi teknik imkanlardan yararlanılacağı ve kaydın nasıl yapılacağı düzenlenmemiştir. Bu konuda SEGBİS'ten yararlanılabilir. Muhakeme işlemlerinin ses ve görüntü bilişim sistemi kullanılarak dinlenilmesi, kayda alınması, saklanması ile bunun için gerekli teknik altyapının kurulmasına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek üzere “**Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik**” (SEGBİS Yönetmeliği) hazırlanarak yürürlüğe konmuştur.¹⁰¹ Adı SEGBİS olarak kısaltılan bu sistem ile UYAP Bilişim Sistemi üzerinden ses ve görüntü aynı anda elektronik ortamda iletilmekte, kaydedilmekte ve saklanmaktadır (Yönetmelik md. 3/1-c). SEGBİS ile elde edilen kayıtlar, nitelikli elektronik imza ile imzalanarak güvenli bir şekilde talep eden makam tarafından saklanır (Yönetmelik md. 6). SEGBİS ile elde edilen kayıtlar, ilgili mevzuatta öngörülen usule göre UYAP Bilişim Sisteminde yazılı tutanağa dönüştürülüp, elektronik imza ile imzalanır. Bu kayıtların tutanağa dönüştürülmesi işlemi; soruşturma aşamasında soruşturmayı yürüten Cumhuriyet başsavcılık veya hâkim tarafından, kovuşturma aşamasında ise esas mahkemesince yapılır (Yönetmelik md. 7). SEGBİS kayıtları ceza muhakemesine katılanlara verilmez, ancak yazılı tutanağa dönüştürülen kayıtlar kanunlarda öngörülen şartlara uygun olarak

⁹⁸ KUNTER/YENİSEY/NUHOĞLU, s. 918; YENİSEY/NUHOĞLU, s. 605.

⁹⁹ ŞAHİN/GÖKTÜRK, (2019), s. 164. Yazarlara göre (s. 164, dipnot 167), göre, ifade ve sorgu işlemlerinin kaydının zorunlu olduğu kabul edilirse, md. 147 ve md. 219 arasında bir çelişki oluşacaktır.

¹⁰⁰ ÖZBEK/DOĞAN/BACAĞIZ, s. 244.

¹⁰¹ RG 20.09.2011 –28060

verilebilir. Talep veya itiraz halinde ses ve görüntü kayıtları, kanunlarda öngörülen şartlara uygun olarak soruşturma ve kovuşturma makamı gözetiminde ilgisine izletilebilir (Yönetmelik md. 8). Görüntülü ve sesli iletişim teknolojinin kullanılması olanağının varlığı hâlinde, kanunlardaki usul ve esaslar dairesinde, soruşturma veya kovuşturma aşamasında yapılan her türlü işlem SEGBİS ile kayda alınır (Yönetmelik md. 9/1).

Kanunda ifade ve sorgu işlemlerinin teknik araçlardan yararlanılarak kaydedilmesinden bahsedilmekle birlikte bu kayıtların tutanağa dönüştürülmesinden bahsedilmediği için UYAP Bilişim Sistemin üzerinde elektronik ortamda kaydedilip saklanacak olan ifade ve sorgu işlemlerinin tutanağa dönüştürülmesi zorunlu değildir. UYAP Bilişim Sistemi üzerinde kaydedilen ifade ve sorgu kayıtları ile ifade ve sorgu sırasında tutulan tutanaklar arasında çelişki olması veya soruşturma evresindeki ifadenin baskı ve korkutma altında alındığı gibi iddiaların ileri sürülmesi halinde elektronik ortamdaki kayıtlar izlenerek çelişkinin giderilmesi ve iddiaların gerçekliğinin incelenmesi imkanı olacaktır.

b) İfade ve Sorgu İşlemlerinin Tutanağa Bağlanması

Md. 147/1-i’de ifade ve sorgu işlemleri için tutanak tutulması ve tutulacak tutanakta hangi hususlara yer verilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Aynı hususlar Yakalama ve Gözaltı Yönetmeliğinde de tekrarlanmış ve ifadenin Yönetmelik ekindeki ifade tutanağı formatına uygun olarak tutulacağı belirtilmiştir. Diğer taraftan soruşturma evresinde yapılan işlemlerin tutanağa bağlanması md. 169’da detaylı şekilde düzenlenmiştir.¹⁰² Md. 169 hükmü karşısında ayrıca md. 147’deki tutanak tutulmasına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmesi gerekli olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Diğer taraftan her iki düzenleme arasında önemli bazı farklılıklar da bulunmaktadır. Her iki hüküm birlikte dikkate alınınca ifade veya sorgu tutanağında yer verilecek hususlar ve bu hususta aralarındaki farklılıklar şunlardır:

1) İşlemin yapıldığı yer ve zaman: Md. 147’ye göre tutanağa “İfade alma veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih” yazılmalıdır (md. 147/1-i-1). Md. 169’a göre ise, “Tutanak, işlemin yapıldığı yeri, tarihi, başlama ve bitiş saatini” içermelidir (fık.4). Md. 147’de sadece işlemin yapıldığı yer ve tarihin yer alması yeterli görülürken, md. 169’da ayrıca işlemin başlama ve bitiş saatlerine de tutanakta yer verilmesi zorunluluğu

¹⁰² Tutanağın içeriğini oluşturan sorgu süreci hakkında bkz. **ŞAHİN**, (1994), s. 155.

getirilmiştir. İfade ve sorgunun ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiğinin bilinmesi işlemin hukuka uygunluğunun denetlenmesi açısından gereklidir. Özellikle kolluktaki ifade sırasında md. 148/1’de yasaklanmış olan şüphelinin özgür iradesini engelleyecek nitelikte uzun süren bir ifade almanın söz konusu olup olmadığını tespit açısından ifadenin başlama ve bitiş saatinin tutanağa geçirilmesi önemlidir. Bu önemi nedeni ile 21/2/2014 tarih ve 6526 sayılı Kanununun 16. maddesiyle md. 169/4’te yer alan “zamani” ibaresi “tarihi, başlama ve bitiş saatini” şeklinde değiştirilmiştir. Genel hüküm olan md. 169 düzenlemesinin ifade ve sorgu için geçerli olan md. 147 düzenlemesine göre şüphelinin haklarını korumak açısından daha güvenceli olduğu görülmektedir.

2) İşlemin yapılması sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği: Md. 147’ye göre, “İfade alma veya sorguya çekme sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği”ne de tutanakta yer verilmesi zorunludur (fık.1-i-2). Md. 169’da ise bu husus, tutanak, “işleme katılan veya ilgisi bulunan kimselerin isimlerini içerir” (fık.4), “Tutanak, adli kolluk görevlisi, Cumhuriyet savcısı veya sulh ceza hâkimi ile hazır bulunan zabıt kâtibi tarafından imza edilir (fık. 2) ve “Müdafî veya vekil sıfatıyla hazır bulunduğu işlemlerle ilgili tutanakta avukatın isim ve imzasına da yer verilir” (fık. 3) denilerek daha detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Her iki düzenleme arasındaki bir diğer fark, isim ve sıfatların yazılması açısından bulunmaktadır. Md. 147’ye göre ifade alma işlemlerinde şüphelinin ifadesini alan kolluk görevlilerinin isimleri ve sıfatları yazılması zorunlu iken, md. 169’ya göre ise belli suçlarla ilgili ifade işlemlerinde tutanağa kolluk görevlilerinin açık kimlikleri yerine sadece sicil numaraları yazılacaktır. Bu önemli fark 21/2/2014 tarih ve 6526 sayılı Kanununun 16. maddesi ile md. 169’a eklenen 7. fıkra ile kabul edilmiştir. Bu düzenlemeye göre, “Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332 nci maddeler hariç) ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlarla ilgili yürütülen soruşturma ve kovuşturmalarda, kolluk tarafından düzenlenen tutanaklara, ilgili görevlilerin açık kimlikleri yerine sadece sicil numaraları yazılır. Kolluk görevlilerinin ifadesine başvurulması gerektiği hâllerde çıkarılan davetiye veya çağrı kâğıdı, kolluk görevlisinin iş yeri adresine tebliğ edilir. Bu kişilere ait ifade ve duruşma tutanaklarında adres olarak iş yeri adresleri gösterilir.” Söz konusu suçlardan dolayı şüphelinin ifadesinin alınmasında tutanağa kolluk görevlilerinin adı ve soyadı yerine sadece sicil numaraları, adresleri olarak da iş yeri adresleri yazılacaktır. Kolluk görevlilerini koruma amacı

güden bu düzenleme yeni olmayıp Terörle Mücadele Kanununun kaldırılan 10. maddesinde de yer almaktaydı.¹⁰³

3) Tutanağın okunması ve imzalanması: Md. 147'ye göre, tutanakta ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır olan müdafî tarafından okunduğu ve imzalarının alındığı kaydına da yer verilecektir (md. 147/1-i-4). Aynı husus md. 169'da "İşlemede hazır bulunan ilgililerce onanmak üzere tutanağın kendilerini ilgilendiren kısımları okunur veya okumaları için kendilerine verilir. Bu husus tutanağa yazılarak ilgililere imza ettirilir" denilerek belirtilmiştir. Her iki düzenleme arasında içerik bakımından küçük bir fark bulunmaktadır. Md. 147'ye göre ifade veya sorgu tutanağının içeriği şüpheli ve hazır bulunan müdafî tarafından bizzat okunarak imzalanması gerekirken, md. 169 uyarınca ise şüpheli ve hazır bulunan ilgililerce onanmak üzere tutanağın kendilerini ilgilendiren kısımları okunacak veya okumaları için kendilerine verilecektir. Md. 147'de ifade tutanağının bizzat şüpheli tarafından okunduktan sonra imzalanması kabul edilmişken, md. 169'ye göre ise şüpheliyi ilgilendiren kısımları kendisine okunabilecek veya okunmak üzere kendisine verilir okuduktan sonra imzası alınacaktır. İfade veya sorgu tutanağının şüpheli tarafından bizzat okunarak imzalanması tutanak ile ilgili daha sonra ileri sürülebilecek iddiaları ortadan kaldırmak açısından yerindedir. Ancak şüphelinin okuma bilmemesi veya görmesinde sorun olması halinde tutanağın kendisine okunması gerekecektir. Böyle bir durumun varlığı halinde bu hususun tutanak altına yazılarak belirtilmesi gerekir. Bu açıdan md. 169 düzenlemesi amaca daha uygundur.

4) İmzadan çekinme halinde bunun nedenleri. İfade şekli farklı olsa da her iki maddedeki düzenleme bu konuda paralellik arz etmektedir.

Şüphelinin ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesinde uygulanması söz konusu olacak her iki madde hükmünün önemli noktalarda farklı düzenlemeler içerdiği görülmektedir. Md. 147/1-i hükmünün özel hüküm olarak md. 169 karşısından öncelikle uygulanması gerektiği ileri sürülebilir. Ancak md. 169'un daha detaylı ve ifade ve sorgu tutanağının daha güvenceli

¹⁰³ TMK'nın 10. maddesinin 3. fıkrasının f bendinde bu konu şu şekilde düzenlenmişti: "f) Kolluk tarafından düzenlenen tutanaklara, ilgili görevlilerin açık kimlikleri yerine sadece sicil numaraları yazılır. Kolluk görevlilerinin ifadesine başvurulması gerektiği hallerde çıkarılan davetiye veya çağrı kâğıdı, kolluk görevlisinin iş adresine tebliğ edilir. Bu kişilere ait ifade ve duruşma tutanaklarında adres olarak iş yeri adresleri gösterilir." 21/2/2014 tarih ve 6526 sayılı Kanunun 19. maddesi ile TMK md. 10 yürürlükten kaldırılarak, maddenin f) bendi CMK md. 169/7'de kapsamı genişletilerek yeniden düzenlenmiştir.

tutulmasını sağlayacak ek düzenlemeler içerdği için md. 169'un esas alınması gerektiği de söylenebilir. Diğer taraftan md. 169'da, kolluk görevlilerinin korunması amacıyla bazı hususların tutanakta yer verilmemesi kabul edilmiştir. Kanaatimizce md. 169'un kapsamlı düzenlemesi karşısında md. 147/1-i hükmüne gerek bulunmamaktadır. Tereddüt ve çelişkiyi gidermek açısından md. 147 /1-i hükmünün kaldırılması yerinde olacaktır. Ayrıca Yakalama ve Gözaltı Yönetmeliğindeki ifade ve sorgu tutanağına ilişkin md. 23/1-j hükmü de CMK md. 169 doğrultusunda yeniden düzenlenmelidir.

IX. Sonuç ve Değerlendirmeler

Günümüz ceza muhakemesinde delil etme yöntemlerinin değişmesine, bilimsel delillerin maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasındaki etkisine karşın, şüphelinin olayı gerçekleştiren kişi olma ihtimali ya da olayı en iyi bilen kişi farz edilmesi nedeniyle ifade ve sorgusu hala önemini korumaktadır. Bu nedenle CMK'da şüphelinin ifade ve sorgusu özellikle md. 147'de ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Şüphelinin ifadesi ve sorgusuna ilişkin hükümlerin değerlendirilmesi ilgili ulaştığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1) Şüphelinin ifadesinin alınması işlemi Cumhuriyet savcısı ve adli kolluk tarafından yerine getirilecektir. CMK'da kolluğa kendiliğinden şüphelinin ifadesini alma yetkisi verilmemiştir. Md. 161 fık. 1 ve 2 uyarınca adli kolluk, Cumhuriyet savcısının emri üzerine ancak şüphelinin ifadesini alabilir. Şüphelinin ifadeyi alacak makamı seçme hakkı yoktur. Ancak kolluktaki ifade sırasında susma hakkını kullanıp, Cumhuriyet savcısı önünde beyanda bulunacağını söyleyebilir.

2) Kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçların soruşturulmasının tamamen idari mercilere bırakıldığı hallerde ifade alma işlemi idare tarafından görevlendirilen soruşturmacı tarafından yapılacaktır. Bu hallerde özel bir düzenleme bulunmadığı sürece ifade alma işlemi CMK md. 147'deki usule göre yapılmalıdır.

3) Md. 148'deki yasaklar kapsamına girmediği sürece gözaltı süresi içinde ihtiyaca göre şüphelinin birkaç kez ifadesi alınabilir. Ancak şüphelinin kolluk tarafından ifadesi alınarak serbest bırakıldıktan sonra, aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığı takdirde, md. 148/5 uyarınca bu işlemin Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması zorunludur. Şüpheli açısından önemli bir güvence olan bu düzenlemeye 7145 sayılı Kanunla istisna getirilmiştir. Kişi özgürlüğü açısından geriye gidişi gösteren bu düzenleme zaman geçirilmeksizin kaldırılmalıdır.

4) Md. 162'ye göre, Cumhuriyet savcısı ancak hakim tarafından yapılabilecek bir soruşturma işlemi söz konusu olduğu takdirde sulh ceza hakiminden karar verilmesini isteyebilecektir. Bu nedenle kanunda belirtilen haller dışında Cumhuriyet savcısının bizzat yapabileceği bir soruşturma işleminin yapılması için sulh ceza hakimine başvurması mümkün görünmemektedir. Bu açıdan kanunda sorgunun hakim tarafından yapılmasına ilişkin bir düzenleme bulunmayan hallerde Cumhuriyet savcısının sulh ceza hakiminden şüphelinin sorgusunun yapılmasını talep etmemelidir.

5) Şüphelinin ikrarını içeren tutanağın duruşmada okunabilmesi ve ispat gücü bakımından bu ikrarın Cumhuriyet savcısı önündeki ifade sırasında veya sulh ceza hakimi önündeki sorguda yapılmış olması arasında da herhangi bir fark bulunmamaktadır.

6) Şüphelinin kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınması şüphelinin kimliğinin tespitinden, hakkındaki suçlamalar kendisine açıklandıktan ve susma hakkı bildirildikten sonra yapılmalıdır. Şüphelinin kimliğine ilişkin vereceği bilgiler, failin belirlenmesini sağlayarak kendisi aleyhine delil teşkil edecek olsa bile bu konuda susma hakkı bulunmamaktadır.

7) Şüpheliye yüklenen suçun anlatılması kapsamına şüpheliye isnat edilen fiilin ne olduğu yanında, Alman hukukunda olduğu gibi, fiilin kanundaki hangi suçu oluşturabileceğinin ve bu suçun yaptırımının ne olduğunun da şüpheliye bildirilmesi gerekir. Madde metninde “anlatılır” denilmesi de kapsamlı bir açıklamanın yapılmasının amaçlandığını göstermektedir. Alman kanununda olduğu gibi hem suçlamanın konusunu oluşturan fiilin, hem de uygulanması söz konusu olacak kanun hükmü ile yaptırımının da açıklanmasını içeren bir düzenleme daha yerinde olurdu.

8) Zorunlu müdafilik söz konusu olan hallerde şüpheliye, talebi olmasa bile, kanun gereği müdafî atanacağı bildirilmelidir. Md. 150 fık. 2-3' uyarınca zorunlu müdafilik söz konusu olan hallerde müdafî hazır olmadan şüphelinin ifadesi alınmamalı ve sorgusu yapılmamalıdır. Çünkü zorunlu müdafilik hallerinde şüpheli istemese de kendisine bir müdafî atanması ve müdafîin soruşturma işlemlerinde hazır bulunması gerekir. Bu hallerde müdafî hazır olmadan alınan beyan hukuka aykırı olacaktır. Ancak müdafî yardımından etkin bir şekilde yararlanmanın sağlanması için md. 147/1-c veya md. 150'de yapılacak bir düzenleme ile zorunlu müdafilik söz konusu olan hallerde müdafî bulunmayan şüpheliye ifade ve sorgudan önce müdafî atanması zorunluluğunun açıkça düzenlenmesi yerinde olacaktır.

9) İfade ve sorgu sırasında müdafî yardımından yararlanma bir hak olduğu için şüpheli bu hakkı kullanmaya zorlanamaz. Şüphelinin müdafî yardımından yararlanmama isteği onun serbest iradesine dayanması gerektiğini vurgulamak gerekir. Md. 148'de yer alan özgür iradeyi sakatlayan bir durum altında müdafî yardımından yararlanmaktan vazgeçme geçerli değildir. AİHM'e göre, kolluktaki ifade sırasında şüphelinin müdafî yardımından yararlanma hakkından vazgeçmesinin geçerli olabilmesi için öncelikle şüphelinin Sözleşme md. 6/3-c'ye uygun bir şekilde müdafî yardımından yararlanma hakkı konusunda bilgilendirildikten sonra bu haktan vazgeçilerek ifade vermeye hazır olduğunun açıklanmış olması gerekir.

10) Yargıtayın, CMK md. 150 fık. 2 veya fık. 3 uyarınca baro tarafından görevlendirilen müdafî ödenen ücreti ödeyebilecek durumda olmayan sanığa bu ücretin yargılama giderleri kapsamında yüklenmesini AİHS md. 6/3-c'ye aykırı bularak ilk derece mahkeme kararlarını bozan kararları yerinde olmakla birlikte 5320 sayılı Kanun md. 13 ve CMK md. 525 hükümleriyle uyumlu değildir. Sözleşme hükmüne uygunluğun sağlanması için söz konusu maddeler değiştirilerek, baro tarafından görevlendirilen müdafî için yapılan masraf ve ödenen ücretin sadece mali durumu elverişli olduğu tespit edilen sanıktan tahsil edileceğine ve bu hususun müdafî yardımından yararlanma hakkı kapsamında şüpheliye bildirileceğine ilişkin bir düzenleme yapılmalıdır.

11) Susma hakkı müdafî yardımından yararlanma hakkı ile yakından bağlantılı olduğu için müdafî yardımından yararlanma hakkı ile birlikte bildirilmelidir. Çünkü suçlamalar konusunda susma hakkının kullanılmasının savunma açısından uygun olup olmadığına karar verilebilmesi için bir müdafîin görüşünün alınmasını gerekli olabilir. Meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmeyen şüpheliye susma hakkının bildirilmesi tercüman aracılığı ile yapılmalıdır. Şüphelinin susma hakkından feragat etmesi halinde bu durum tutanak ile tespit edilmelidir.

12) İfade veya sorgu sırasında şüphelinin delil toplanması talebinde bulunması üzerine nasıl bir usul izleneceği kanunda gösterilmemiştir. Şüphelinin ifade sırasında somut bir delilinin toplanmasını talep etmesi halinde bu delillerin olayı aydınlatacak veya şüphelinin aleyhine olan şüphe nedenlerini ortadan kaldıracak nitelikte ise bu delilin toplanması gerekir.

13) Md. 148'de yasaklanmış olan usullerle elde edilen beyanların rıza ile verilmiş olsa bile delil olarak değerlendirilemeyeceği hüküm altına alınmışken (md. 148/3), md. 147'ye aykırı olarak elde edilen beyanların sonucu hakkında

kanunda bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Md. 217/1 dikkate alınınca md. 147'ye aykırı olarak elde edilen bir beyanın ceza muhakemesinde kullanılmasının yasak olduğu sonucuna varılacaktır.

14) Kanaatimizce md. 147/1-h hükmü soruşturma evresinde şüphelinin ifade ve sorgusunun teknik imkanlardan yararlanılarak kaydını zorunlu hale getirmiştir. Kayıt yapılması, ifade ve sorgu sırasında hukuka aykırılık iddialarını önlemek açısından da yerinde olacaktır. Kanunda ifade ve sorgu işlemlerinin teknik araçlardan yararlanılarak kaydedilmesinden bahsedilmekle birlikte bu kayıtların tutanağa dönüştürülmesinden bahsedilmediği için UYAP Bilişim Sistemin üzerinde elektronik ortamda kaydedilip saklanacak olan ifade ve sorgu işlemlerinin tutanağa dönüştürülmesi zorunlu değildir.

15) Md. 147/1-i'de ifade ve sorgu işlemleri için tutanak tutulması ve tutulacak tutanakta hangi hususlara yer verilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Soruşturma evresinde yapılan işlemlerin tutanağa bağlanması md. 169'da detaylı şekilde gösterilmiştir. Şüphelinin ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesinde uygulanması söz konusu olacak her iki madde hükmünün önemli noktalarda farklı düzenlemeler içerdiği görülmektedir. Kanaatimizce md. 169'un kapsamlı düzenlemesi karşısında md. 147/1-i hükmüne gerek bulunmamaktadır. Hangi hükmün uygulanacağı konusundaki tereddütleri ve çelişkiyi gidermek açısından md. 147 /1-i hükmünün kaldırılması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

APIŞ, Özge: “Güncel Yargı Kararları ve Yasa Değişiklikleri Işığında İfade Alma ve Sorgu Sırasında Şüpheli/Sanığın Hakları”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C. 25, Sayı: 1, Haziran 2019.

ARICAN, Mehmet: “Ceza Muhakemesi Hukukunda İfade Alma ve Sorgu”, **Selçuk Üniversitesi HFD**, C. 17, Sayı: 1, 2009.

ARSLAN, Mehmet: Die Aussagefreiheit des Beschuldigten in der polizeichlichen Befragung, Duncker & Humblot, Berlin, 2015.

- BALO, Yusuf Solmaz: **Çocuk Ceza Hukuku**, 2. Bası, Ankara 2015.
- CENDEL, Nur/ZAFER, Hamide: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 15. Bası, İstanbul 2018.
- DEMİRBAŞ, Timur: Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması, 5. Bası, Ankara 2018.
- DIEMER, Herbert in: Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung (atıf: KK/Diemer), 8. Bası, 2019.
- GÖKCEN, Ahmet/BALCI: Murat/ALŞAHİN, M. Emin/ÇAKIR, Kerim: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 4. Baskı, Ankara 2020.
- GRIESBAUM, Reiner, in: Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung (atıf: KK/Griesbaum), 8. Bası, 2019.
- İNÇİ, Zekiye Özen: “Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katılma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Sınırları Hakkında Düşünceler”, **Hacettepe Üniversitesi HFD**, 7(2) 2017, 119–168, s. 134.
- İPEKÇİOĞLU, Pervin Aksoy: “Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi HFD**, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007.
- KARAKEHYA, Hakan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Eskişehir 2019.
- KOÇAOĞLU, Sinan: “Susma Hakkı”, **Ankara Barosu Dergisi** 2011/1.
- KUNTER, Nurullah/YENİSEY Feridun / NUHOĞLU Ayşe: **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Bası, İstanbul 2010.
- MERAKLI, Serkan: “İfade Alma – Sorgu Kuralları ve Bu Kurallara Aykırılık Halinde Elde Edilen Beyanların Hukuki Değeri”, **Prof. Dr. Feridun Yenisey’e Armağan**, C. 1, İstanbul 2014.
- MEYER-GOSSNER, Lutz/SCHMITT, Bertram: **Strafprozessordnung: StPO, Gerichtsverfassungsgesetz, Nebengesetze und ergänzende Bestimmungen**, 60 Bası, 2017.
- ÖZBEK, Veli Özer/DOĞAN, Koray/BACAĞSIZ, Pınar: **Ceza Muhakemesi**

Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2019.

ÖZEN, Mustafa: **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, 3. Bası, Ankara 2018.

ÖZTÜRK, Bahri/TEZCAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/SIRMA GEZER, Özge/SAYGILAR KIRIT, Yasemin F./ALAN AKCAN, Esra/ÖZAYDIN, Özdem/ERDEN TÜTÜNCÜ, Esfer/ALTINOK VILLEMIN, Derya/TOK, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. Bası, Ankara 2018 (Atıf: ÖZTÜRK, Editör).

ŞAHİN, Cumhur: **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, Ankara 2005: Atıf: ŞAHİN, (2005).

ŞAHİN, Cumhur: **Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması**, Ankara 1994: Atıf: ŞAHİN, (1994)

ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan: **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, 10. Bası, Ankara 2019: Atıf: ŞAHİN/GÖKTÜRK, (2019).

ŞAHİN, Cumhur/GÖKTÜRK, Neslihan: **Ceza Muhakemesi Hukuku II**, 10. Bası, Ankara 2020: Atıf: ŞAHİN/GÖKTÜRK, (2020)

ŞEN, Ersan: “Kolluk Tarafından Şüphelinin Aynı Olayla İlgili İfadesinin İkinci Kez Alınması”, <https://www.hukukihaber.net/kolluk-tarafından-suphelinin-ayni-olayla-ilgili-ifadesinin-ikinci-kez-alinmasi-makale,7434.html>, 03 Şubat 2020.

ŞEN, Ersan: Yakalanan Kişinin Yakınlarına Haber Verme, 18 Ağustos 2015, <https://www.hukukihaber.net/yakalanan-kisinin-yakinina-haber-verme-makale,4176.html>, erişim tarihi 27.07.2019

ŞENTÜRK, Candide: “Ceza Muhakemesinde İfade ve Sorgu”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı: 19, 2012.

TOP, Sinem: “Müdafi Yardımından Yararlanma Hakkına Uygulanan Sınırlamalar”, **TBB Dergisi** 2018 (137).

TURHAN, Faruk: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara 2006.

ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan: **Ceza Muhakemesi Hukuku III**, 15. Bası, Ankara 2019.

ÜNVER, Yener/HAKERİ, Hakan:, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara 2019.

YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Bası, Ankara 2018.

YENİSEY, Feridun/OKTAR, Salih: **Alman Ceza Muhakemesi Kanunu/ Strafprozessordnung (StPO)**, 2. Bası, İstanbul 2015.

